

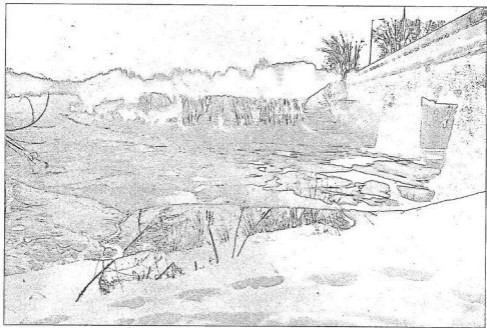
BAJAI HONPOLGÁR

Független Város- és Környezetvédő lap

1996. március

VII. évfolyam 3. (65.) szám

Ára: 50 Ft

MÉSZÁROS LÁZÁR, A FARMER

A kétszáz évvel ezelőtt (1796. február 20.) Baján született Mészáros Lázár mint kiváló katonát, 48-as hadügyminisztert szoktak emlegetni, megjegyezve, hogy tudományos cikkeket is írt, sok minden érdekelte, s az emigrációban gazdálkodott is. Az évforduló alkalmából ezúttal az amerikai farmerral ismerkedhetünk meg, saját levelei alapján.

A szabadságharc bukása után ő is emigrált, előbb Törökországba, majd Londonba, Párizsba, onnét Jersey szigetére ment.

Nem akart adományokból, kegyelemkenyéren élni, ezért a hazulról - kerülő utakon - kapott, és jóskaróktól kölcsönzött pénzből Amerikába ment, ahol Katona Miklós ezredessel, hű társával, New York közelében földet vásárolt, és gazdálkodásba kezdett. Életéről levelekben számolt be Baján élő bátyjának, Mészáros Antalnak. Lássuk, miket írt!

"A föld sem bánáti, sem tiszai, de termő agyagos homok, mely kerti veteményre, fatenyészésre, kukoricára igen kedvez,

sőt még a szőlőre is. Eddig csak talyigán van és egy lovam, de van 12 tojós tyúk és egy tehenem, mely 16 itce tejet ad. A többi mind szegénység és Lázi bácsi (közkezdveltsége miatt csak így hívták mindenfelé, s ez neki is tetszett) szőpen tisztítja az istállót, és fej is hébe-közebe, fát vágni - mivel négy hold erdőm is van -, kerítést javítani, piacra járni, ezek a mulatságaim, mivel segédem fiatalabb és erősebb lévén, nehezebb munkát végez... A birtok három száz lépésre

van a vaspályától, s az New-Yorkba minennap háromszor vezet be és ki. Azonfelül egy gyárúros van egy és fél német mérföldre, jó piacnál, ahol minden jó áron elkel, ha egyszer lesz mit eladni. New-Yorktól 20 angol mérföldre fekszik... másfél óra alatt be lehet menni", ha majd a 3000 különböző importált gyümölcsfa gyümölcseit adja...

1854. január 29-én írja, hogy dolgoznak, s napi egy tál ételt esznek. Beszámol a jöci árákról is, a terményeket vékával és hordóval (3 véka) mérik. A korai termények és a szép gyümölcsök nagyon drágák. Humorít jellemzik az alábbi sorok: nem hiába volt miniszter, mert a pompát nem felejté: lovásza, kocsisa, kertésze ezredes (Katona Miklós); szakácsa, fűvágója és mezei munkása kapitány (Dants), de ha megkezdődik a mezei munka, a tábornokra jut a szakácság, mert az ottani erkölcök miatt három magános férfinak egyetlen nő sem szegődik el, talán nem érzik magukat elég erősnek, hogy az ördögnek ellenálljanak.

Márciusban már szomorú eseményről számol be bátyjának: Március 1-jén, a rossz kényém miatt kigyulladt és leégett a háza, s azzal együtt 2000 oltani való csemete, 500 gyökeres venyige, más 150 finomabb fa, 750 más gyümölcsfa, részben a pincében, részben a ház közelében, no meg a bútorok, egytábla tárgyak. Április közepén folytatja a beszámolót: Amerikában a tehénnek, hogy jó és sok tejet adjon, kukoricadarát, rozs- vagy zabdarát és szecsával lefordozva adnak. A kukoricaszárát megvágják masinával és azt is hozzákeverik. Répától nem lesz tej, pálinkasüpredéket soha sem adnak, mert itt a nép víz- és teavíz, csak az írek isszák, a svábok meg sűrűt. Jó tejet nem lehet venni, mert megkeresztelik és 32-szer lefőlik. Ő hetenként 4-5 font frósvajut csinál: a tejfölt félmelegítik és a masinánál 10 perc alatt kész az frósvaj, s töltyez egy kis cukrot is tesznek, és töltyez sárgárpalevet, hogy sárgább legyen. Aki nem cukrozza, szóva betedik ellál, de ha 8 rész söt tesznek bele, évekig. A megégett fák: 6 faj körté, 40 faj alma, 12 faj őzsi-, 6 kajszibarack, szilva, geszernye 12, meggy 6, szőlő 24 faj, s ezenkívül málna, ribizli, egres, som, eper, dió, mogyoró, füge, szeder stb....

Ha a földem vasküti lenne, én jobban szeretném, ha nem agyagos homok, kissé tovább tartja a vizet", árkolni kell. "A trágyacsinálás nem annyira bajos, mint költés, mert itt meszet, hamut gipszsel, sőt, mindent használnak. A guano pedig

legjobb: 4 tallérért egy holdat becsületesen lehet megrágyázni. (A 24 holdat 1600 tallérért vette). A taligás ló és tehát ötven szekér trágyát már adott, mert egy réteg ganfjára jött kevés égetett mész, arra föld vagy győp, erre só - kr. fontja - és ez két hó alatt megért. Az izzap is megvan, mivel van mocsárom is, s ezt lecsapolván annak isszajában fogom jövő dinnyéimet tenyészteni." Júliusban újabb csapás érte. Előbb isszonyi melegek voltak, aztán jött a jégeső, ami olverte a kukoricát, tönkretette a dinnyét, tököket, két nap múlva újabb vihar pusztította a maradókat.

A káposzta elrothadt a turfás, sosem szántott földben, most répával próbálkodik. Panaszkodik, hogy annyiféle férge van, s mind más növényt eszik, a tudósok még nem tudják, hogy lehet védekezni ellenük. "Dinnyéimet nem kellett herélnem, mert olyas Szent-János-féle fénylő, reptől bogarak egyenesen a szivét rágták le, és a tökök leveleit nagyon szeretik, ezernyi cser tojásaitak rottantam el, és mégis annyit! A bűzát látnak kukac eszi, úgy hogy egész tartományok elvesztették termésüket, a lótejtük milliója a kukoricát, sőt a krumplint pusztítja". Szeptember közepén arról számolt be, hogy magyar vendégek voltak, Katona Miklós főzte a magyar ebédet. "Magamkötötte és nevelte csibepecsenyéből és rántott csibékből, magam-növelte uborka-salátából, magam-termesztette hahete, tejelese zöldbabból és csörögőből állott az, melyhez aztán a jó kávé és tejfel és a legjobb frás víz, jó cseresznye és ribizli, és Francsiashoból hozott málnapálinkát-adta málna."

A sors most sem volt kegyes hozzá. Július 15-től szeptember 9-ig egy osep eső sem volt, minden kiégett! "...burgonyám mint a dió, kukoricám csövei félig telve csak szemmel, s 2000 káposztafejből lesz talán 100 kis fejecske. Sárga-dinnye egy sem lesz, a görög nem akar érni, bab lesz talán 6 véka és ugyanannyi tatárka". November végén arról számolt be, hogy 5 holdnyi területet a legjobb gyümölcsökkel ültettek be, mind piramis alakú fél törzsfákkal, melyek jövőre... teremni fognak.

A ház körül - a leégett helyett egy kisebb építettek - délnek és nyugatnak szőlőlugast ültettek odaváló honi fajtából, melyek "szőnyken fába mennek, s így egy kis árnyékot fognak adni, gyümölcse, noha magyar íznek kedvetlen, mivel kissé a szappanra emlékeztet, igen nagy szemekből áll. Ezek körül és a más két részen mind csupa kis törpe alma, berbe-

ris, szilva és kajszibarack fog ültettni..." Mindennek ellenére úgy látja, hogy a birtokot el kell adni, mert nincs elég pénze, hogy átveszesse a nehéz időket. 1855 áprilisában tudatja, hogy sikerült jól eladni a birtokot, és egy családhoz állt be nevelőnek, ahol egy kertészként kapott, melyben kérteszkedhet. Hevesi sárga- és görögdinnyéket akar termesztetni, és egy francia fajtát, melyet "huzsonnyolcnaposnak" neveznek. Ott csak "kötött (cserhajó) Dumlek-félék vannak és mivel mérő-számra adják, tehát kisfajtájukat termesztettek, melyek jók, de nem különösek."

Úgy látszik, itt több szerencsége volt, mert 1855 októberében arról értesíti bátyját, hogy kertjében "Szép és különös fajú sárgadinnyéim és igen szép gömbölyű spanyol és hosszúkaás panamai görög-dinnyéim voltak, azonkívül ananász-cseresznyémel Amerika északi részét egy új gyümölcsel ismertetem meg, mely mint nálunk a zsidó-cseresznye, itt vadon nő."

Egy évvel később, 1856. okt. 1-jén: Bátyja kívánságára magyaktól fog küldeni, mégpedig narancs- és citrom-görög-dinnye magyaktól. "Így azért hívják, mert gyümölcsét hámozni lehet, és az egészek bele, mint a narancs, szeletekre osztva együtt marad, s úgy adatik asztalra, különben jó, édes és külön ütendő. Küldök továbbá citrom-sárgát, az itteni legjobb dinnyét, mely kicsiny, kötött héjú, de a szájbán elolvad, - aztán néhány más dinnye magvat, ezenkívül óriás tököket, olyas édes kukoricát, Limababot, mely 10-12 láb magas póznához tiltettek... csak gyümölcse lehet, tokja keserű. Virágmagokat azonban nem küldök, mert ide is Hamburgból jönnek, az oltányagok pedig Franciaországból.

Amerikát az almák országának mondják, de szercsikókkal bizonyosan ti nyernétek el a babért, a körték java pedig Franciaországból ered." Szép cseresznyét nem látott, nyári barackot a fergek miatt nem bírnak termesztetni, szilvát is csak a 42 szélességi fok felett. Magbaválójuk nincs. Sárgadinnyéjük 3-4 faj, s a sima, gyengéded búrú dinnyét a fergek miatt vagy nem lehet termesztetni, vagy quassia-vízzel kell locsolni, amitől drága lesz. Őszibarackjuk sok van és szép is, de a francia montreuillij jobb...

Szőlőjük szappanzili, a zombori szőlő muskotály lenne itten.

Kitild "osage orange" vagy "maclura aurantica" magot, melyből 6 év alatt olyan sövény lesz, hogy dr. Csáky Petronella

Párizsban jutalmazott pár ökre négy és fél láb hosszú szárvaival keresztül nem törhetne rajta, sőt ha az olcálágakat összerögzítjük, még a malac sem mehet át rajta. Ha sövényt nem is, de boronákat csinálthatat belőle, ami a szemeket szép sánán betakarja. Hogy a magvak megérkeztek-e, s Mészáros Antal mit kezdett velük, nem tudjuk.

Még augusztusban a családdal az USA északi részét járta be, erről is ír, megjegyezve, hogy sok olyast látott, amire itthon is szükség lenne: "a sok munkát mentő gépet, melyek egy emberrel, két lóval és egy gyermekkel 14 hold fölvet le-

kasználak és összehordanak, 12 hold búzát leválnak és kévébe raknak, csak köztími kellevén utánuk, kétszáz ötven véka gabonát lemorzsolnak, és tisztán eresztik le a magot stb., és ezt mind 10 óra napi munka után. Láttam egy örmagát igazított szemalmot, mely a legkisebb széllal mozog és őrlet, és amely a szélvélssel is rendesen forog... És mégis Magyarország csak Magyarország! Oly népet nem talál az ember sehol, sem oly vendégszeretetet, ha ugyan ezen erény még most is forgásban van nálátok." Ez volt Mészáros Lázár, a farmer.

Solyms Ede

Szubjektív emlékezés a Bajai Kórház gyógyszerteráának kialakulására

Kórházunk alapítása óta a szükséges gyógyszereket a városi gyógyszerteráának vásárolta. A gyógyszerteráának alapvetően a mindenkori taxa-árak határozták meg, de a város öt gyógyszerteráának körül mindig az kapta meg egy évre a szállítási jogot, amelyek a legnagyobb engedményt adta. Minden gyógyszerész igyekezett magasabb engedményt adni, mint a többiek. A patikusok azonban hamar rájöttek, hogy az évenkénti egymásra licitálás anyagilag kedvezőtlen a számukra, ezért meggyeztek, hogy csak egyikük ad egy évre valami csekély engedményt, és ebben évenként váltották egymást. Így a kórház gyakorlatilag a városi gyógyszerteráának árain szerezte be gyógyszerkészletét. A gyógyszerre fordított összeg nem volt túl magas. A gyógyszerek akkor is sokba kerültek ("drága, mint a csika"), de a felhasználás alacsony volt. Csak az érdekeskedő kedvéért közlöm a következő adatokat: kórházunk gyógyszerköltésége 1942-ben 51.758 pengő volt. Az ápolási napok száma 188.949, így az egy ápolási napra eső gyógyszerköltéség 0,27 P volt. 1943-ban 194.111 ápolási napra 68.820 P-t költöttek, az ápolási naponként 0,35 P gyógyszerköltéséget jelentett. A gyógyszerek fordított összeg évi emelkedése már ekkor is megfigyelhető volt. Összehasonlítással még annyit, hogy 1939-ben az összes gyógyszerköltéség 27.000 P

volt, ez az összeg akkor az igazgató főorvos évi fizetésének négyszerese.

Később lehetőség volt közvetlenül a gyógyszergyártóktól vagy az Országos Egységügyi Anyagraktárból történő gyógyszerbeszerzésre is. Ez a rendszer működött egészen 1951-ig.

1950 végén (Dr. Burg Ete igazgatóságának idején) az Egységügyi Minisztérium engedélyezte kórházunknak egy intézeti gyógyszerészi állás szervezését. 1951. január 1-jén kineveztek intézetünk első gyógyszerészt, Kósa Imre személyében. Kósa Imre az ezt megelőző időkben a város egyetlen drogériáját (a mai Bácska Áruház helyén) működtette, és az államosítástól félve, tulajdonképpen az állami alkalmazásba menekült. Felajánlta a kórháznak drogériája bitorzatát, amelyet a kórház méltányos áron megvásárolt. A kórház gyógyszerteráának alapítása egybeesett az ápolást végző apáczák elköltöztetésével, a kórházi egyházi szertartások megszüntetésével. Az így tresen maradt kórházi kápolna három helyiségbe (kápolna, sekrestye, misekönyvtárak) teleptették az újonnan szervezett gyógyszerteráát (a mai étterem nagyobbik helyisége). A kórház volt kápolnájába országosra teleptettek patikát (Szt. János Kórház, szentesi kórház stb.), ugyanis a kórházon belüli egyházi élet szétválása időben egybeesett a kórházi gyógyszerteráak létesítésével.

Az intézeti gyógyszerterá munkája 1951-ben megkezdődött annak ellenére, hogy a gyógyszerterá működési engedélyét az EÜ. Minisztérium csak 1952. március 18-án adta meg (az engedély száma: 83-1/8-5/VIII.O.). Ezzel egy időben Kósa Imrét intézeti főgyógyszerésznek nevezték ki.

A gyógyszerek készítése, tárolása áldatlan körülmények között folyt, de már ez is lényeges javulást jelentett az előző állapotokhoz képest. Előzőleg ugyanis a volt belgyógyászati-szébszeti épület (főépület) lépcsője alatti ablakatlan pici helyiség szolgált a gyógyszerek tárolására. A gyógyszereket az apáczák főnöknője, tehát nem szakember kezelte. Később ugyanezen az épületnek a portásfülkéje lett a gyógyszerterá, itt a gyógyszerek kezelését a belgyógyász egyik alorvos (Dr. Abonyi József) végezte. Tehát a rettenetesen rossz körülmények között mégis javulást jelentett az a tény, hogy ettől kezdve a gyógyszereket szakember gondozta. Nem volt külön (az elhelyezésnél) a gyógyszerterá felszerelése sem. A szakmai eszközöket mindössze egy taramfleg és két kezimérleg képezte.

A főgyógyászhon kívül egy nem diplomás gyógyszerész (Hetényi Rózsa), később egy gyógyszerterá technikus (Fajor Gyula), még kisebb később egy gyógyszerterá technika, mai szóhasználatnál: gyógyszerterá asszisztens (Mihálovits Mária) végezte a munkát. Takarított nem volt, a takarítást és a mosogatást egy időben, a kórházon ápol elmebeteg férfi (Péter bácsi) végezte el.

Mindezeket egybevetve elmondhatjuk, hogy intézetünk gyógyszerteráa a szó szoros értelmében a nulláról indult. Kósa Imre főgyógyász (aki ekkor már 55 éves volt, és 71 éves koráig vezette az általa létrehozott gyógyszerterá) óriási ambícióval, lelkesedéssel, töretlen bizalommal és alapos szaktudással, folyamatosan fejlesztette a munkát, apró lépésenként egészítette ki a felszerelést, soha még nem pihentve harcolt a gyógyszerterá jobb elhelyezéséért, a kórház jobb gyógyszer-ellátásáért.

Nekem először 1956-ban volt módom az intézet gyógyszerteráával megismerkedni. Ekkor első évi egyetemi hallgató voltam. 1956 októberében a szegedi egyetemen beszéltek az oktatásról, a hallgatókat hazaküldték. Egyetemista körökben elterjedt egy (szerencsére vaklármának bizonyult) hír, miszerint az oroszok megszügyülték és elvisszik az egyetemi hallgatókat. Medikus barátain, a szülők össze-

kötetéseit felhasználva, bevonultak a kórházba gyakorlatra, abban a reményben, hogy a fehér köpeny megvéd az elhurcolástól. Magam is megkerestem a kórház akkori igazgatóhelyettesét, Dr. Bánhidyi Ferenc főorvost, kérve segítséget a kórház főgyógyosztárban töltendő gyakorlatomhoz. Ő Kósa főgyógyosztárs úral egyeztetve engedélyezte számomra a gyógyosztárba való bejárását egészen addig, amíg 1957 februárjában újra indult az egyetemi élet. A pár hónapos gyógyosztári "munka" során éreztem először "patika-szagot", ekkor szerettem meg a kórházi gyógyszerészi munkát. Kósa főgyógyosztárs úr kitaróan foglalkozott velem, igyekezett mindazt megtanítani, (velem) amit még egy szemeszter sem végzett egyetemi hallgatóval lehetett.

1958 tavaszán (Dr. Csah Imre igazgató-sága idején) a bőfogyászat előkötőzött a gazdasági épület emeletéről, itt alakították ki egy, a kápolnától már tágasabb (kb. 170 m²), tagoltabban elhelyezett (6 helyiségből álló) gyógyosztárt. Ez sem volt megfelelő, de ismét jobbnak bizonyult, mint az előbbi (elhelyezés) Itt már minimális mennyiségben állítottak elő steril oldatokat, infúziókat és injekciókat is. Ha az akkori körülményeket egy mai gyógyszerész meglátná, bizony elképedne. Az infúziós oldatokat szűrőpapíron megszűrve normál folyadékokba töltötték le, azokat parafadugókkal és pezsgőkötéssel zárták le, és egy kicsiny, a világháborúból származó tábori autókámban sterilizték ki (amíg egyszer ez a kláv munka közben fel nem robbant). A kisebb mennyiségű steril oldatokat használt éteres üvegekbe töltve, használt (kiszűrt) penicillines dugókkal és a villanyégők fém csavaros részével zárták le és sterilizték (az éteres üvegek eredeti bakelit kupakja ugyanis nem bírta a hőkezelést). A kiégett villanykörtéket a műszaki személynézett törte össze, leszedve róluk a fém részt. Ezért a módszerért valaki még újítási díjat is kapott. Rettenetes körülmények voltak ezek, de megint azt kell mondanom, hogy ez is jobb volt, mint az előtte lévő. Ez előtt ugyanis a műtősegedek állították elő a steril oldatokat az osztályokon, egyszerű forralással sterilizelve. Az így elkészült "steril" oldatot lombikokba töltötték, vattapamattal zárták le, és kb. egy hétig használták infúziós célra. Az infúziós beadásának akkori körülményeit is érdemes leírni. Az oldatot irrigáló kannába töltötték, mindenféle gumicsövekben és egy tűn keresztül jutatták a vénába. Az eszközöket kifőzéssel "steri-

lizték". Mai szemmel ezek már szinte gyilkossági kísérletnek számítanak. Csoda, hogy mindezek mellett, néhány hédigrázást kivéve, nem történt semmi komolyabb baj. Igaz, az idős orvosok mondták (mondták), hogy a vénába akár bele is lehet fedekálni káros következmény nélkül.

Az egyéi gyógyszeritári munkák már az akkori előírásoknak és szokásoknak megfelelő módon folytak. Egyre több, elsősorban hazai, ill. KGST-gyártmányú gyógyszer került forgalomba. Ezek hozzáférhetőek és megfizethetőek voltak a bajai kórház számára is. A gyógyszerelés az ún. biáncikkek ellenére - az akkori igényeket figyelembe véve - kielégítő volt. Kósa Imre nagy szakmai tapasztalattal, alapos felkészültséggel mindig megálalta az esetleges hiányzó gyógyszerek pótlására alkalmazható medicínákat.

Amikor az egyetemi tanulmányokat befejezve letettem államvizsgámat, és ezt megtáviratoztam Kósa főgyógyosztárs úrnak, ugyancsak táviratban érkezett a válasz: "gratulálok, állásod vár a bajai kórházban". A diploma átvételét követő napon 1961. február 20-án léptem munkába a bajai kórházban, és dolgozom itt azóta is. Ugyanebben az évben kezdte meg munkáját a kórházi patikában nyugdíjas részfoglalkozású munkatársként Fazekas István nem okleveles gyógyszerész (aki addig az Eötvös utcai Sportszer boltot vezette, és sportíjságrészlet foglalkozott) és Francsovics Ágnes kiskorú kisegítőként (aki az időkben nyugdíjba vonult Mihálovits Mária után ma a gyógyszeritári vezető asszisztense).

1964-ben a gazdasági épület földszintjén, a volt mosoda helyén alakították ki elképzeléseink és a lehetőségek szerint egy újabb, ismét nagyobb (269 m²) és ismét célzzerűbb gyógyosztárt. Megint azt hittük, hogy ez már igen jó, végleges elhelyezés lesz. Természetesen újra tévedtünk. A gyógyszerforgalom emelkedett, az ún. magisztrális készítmények (a gyógyosztárban előállított gyógyszerek) mennyisége nőtt, az infúziós oldatok iránti igény évről évre magasabb lett. Az új, modernnek és kielégítőnek látszó gyógyosztárt pár év alatt "kinőtűtük", örökös zsúfoltsággal küzdöttünk, és megkezdődött ismét a harcot egy korszerű, "végleges" patikiért (amelyre többszöri kénszerű költözés mellett sok évet kellett meg várni).

Kósa Imre, a kórház első főgyógyosztársza 1967-ben, 71 éves korában hirtelen

elhunyt. Ekkor kaptam kinevezést az intézeti vezető főgyógyosztárszi állás betöltésére. Kósa Imréval, az egész kórház kedvelt Imre bácsijával hat évet volt idődomban együtt dolgozni. Idős principálimént sokat tanulom, legutóbb tapasztalatot vettem át, de a legfőbb, amit nekem és munkatársainknak adott, az a kórházi gyógyszerészi szemlélet volt. Bizom abban, hogy emléke mellett szellemét is sikerült megőriztünk munkahelyünkön. Ezt követően az intézetben dolgozó gyógyszerészek száma háromra, majd négyre emelkedett, a patikában már négy asszisztens és három betanított munkás dolgozott. A gyógyszerforgalom viszont ennél gyorsabban emelkedett, és emelkedik mind a mai napig.

1985-ben (Dr. Maros Tivadar igazgató-sága idején) végre elkészült az intézet első, valóban a céloknak megfelelően tervezett (nem átalakított) gyógyosztára. Ez akkor az ország egyik legkorszerűbb patikája volt. Az azóta eltelt tíz évben a követelmények szigorodtak, mára már néhány modernebb gyógyosztár is épült az országban, de százegeknek ma sem kell. Maga a gyógyszeritári minden vonatkozásban alkalmas a megőrződött igény kielégítésére. Egyedül az infúziós laboratórium szorula igen költséges, a korszerű követelményeket követő átalakítás (annak ellenére, hogy mindössze tíz éve épült). Észköztéink, műszereink ugyan idősök, de még jól használhatóak. Számítógépes rendszerünk megfelelő, az általunk elkészített gyógyszerzardalkodási programrendszer az ország több mint 70 intézeti gyógyosztárában alkalmazkzik. Könyvvállományunk jól használható, tartalmazza a legszükségesebb hazai és külföldi szakkönyveket. Külföldi folyóiratokhoz, sajnós, egyre nehezebben, egyre kevesebbhez jutunk hozzá, azok rendkívül magas ára miatt.

Gyógyosztárunkban három gyógyszerészkörti értekezés készült el úgy, hogy más intézetek segítségét (műszerek, könyvek, folyóiratok) csak minimális mértékben voltak kénytelenek igénybe venni. Gyógyosztárunk folyamatosan jelentkezik előadásokkal, közleményekkel megyei, hazai és nemzetközi tudományos fórumokon.

Ma már elmondhatjuk, hogy kórházunk az igényeknek megfelelő gyógyosztárral, felszereléssel, jó szakembergárdával rendelkezik, képes arra, hogy magas színvonalon biztosítsa a kórházban fekvő betegek gyógyszerelését. Baj, nehézség természetesen ma is van. A kórházak

szágszerre rendkívül szűkös anyagi körülmények között működnek, nem kivétel ez alól a Bajai Kórház sem. A kórházba szűkösen csordogáló pénzből nem jut elegendő a gyógyszerekre sem. A gyógyszerek, vegyszerek, kötszerek, sebészeti beamosakodó szerek ára magas, és folyamatosan emelkedik. Az ilyen célokra felhasznált összeg tetemes, 1995-ben megközelíti a 100 millió forintot. Mégsem elegendő. Különösen nagy összeget követel a korszerű diagnosztikai tevékenység. A kórház központi laboratóriuma, radiológiai osztálya, izotóp laboratóriuma, veredő állomása olyan korszerű műszerekkel és berendezésekkel rendelkezik, amelyek működhetése óriási anyagi ráfordítást követel. Nem olcsó maga a gyógyszerelés sem. Volt rá példa, hogy egyetlen betegünk gyógyítására jóval több, mint fél millió forint értékű gyógyszert használtunk fel. Mintegy öt-hat évvel ezelőtt az volt a problémánk, hogy

	1951	1961	1971	1981	1991	1995
A kórház ágyszáma	620	752	882	1.014	926	735
Ápolási napok száma	222.366	263.484	288.339	301.736	229.900	201.664
Gyógyszerfoglalom c Ft-ban	798	2.841	5.833	7.912	45.182	98.888
Gyógyszerköltség I ápolási napra Ft-ban	3,59	10,78	20,22	26,22	196,52	490,36
Előállított infúzió palackszámban	0	3.370	16.500	51.229	84.370	96.390

nem, vagy csak nagyon nehezen lehetett megszerezni a korszerű, nyugati gyógyszereket. Ma gyógyszer van elegendő, a választék óriási, viszont pénzünk csak nagyon kevés.

Nem tudom elképzelni, hogy néhány, a gyógyszerforgalommal összefüggő adattal ne untassam a tisztelt olvasót. A gyógyszerforgalmi adatok összehasonlításához tudni kell, hogy az intézetek 1955-ig eladási árakon, 1956-tól beszer-

zési árakon kapták a gyógyszereket. 1977-től a térítési díjak, 1991. III. negyedétől a gyógyszerek teljes árának összege jelenti a gyógyszerforgalmat. Ennek a kis visszaemlékezésnek a megírását indokolja, hogy az idén kórházunk 200 éves fennállását ünnepli, Kósa Imre, az intézet első főgyógyásza 100 éve született, és az általa létrehozott kórházi gyógyszerár 45 éve működik.

Dr. Pápay Tamás

AZ 1956-OS JEGESÁR I.

ahogy tanítványom látta és átélte

Baja ünnepe. Az 1996-os év városai nyilvántartásának 300 éves évfordulója. A BAJAI HONPOLGÁR lapjairól megismerhetjük a tervezett ünnepi programok tennivalóit. Valóban ünneplésre méltó egy település történetében ilyen nevezetes évforduló. Mi mindent megélhettek a bajai "honpolgárok" e három évszázad alatt! Jót is, szépet is, de szomorú és fájdalmas napokat is. Érdemes lenne ezeket csakorbá szedni, tanulsággal a mostani generációknak.

Én most a negyven év előtti szomorú eseményeket ragadom ki: az 1956-os márciusi jegesár pusztításait, melynek tanítványaimmal együtt tanúja és részvevője voltam.

Az 1956-os esztendő kora tavasza a szép idő éltető, ritgyfakasztó melege helyett tragikus meglepetést rejtgetett az egész Duna-mente számára. A Duna, mintba meguntva volna évszázados, aránylag csendes, nyugodt járását, most vad öntével duzzadt, a jésztő magasságig emel-

kedve terpeszkedett szét, a hódfótta meg ezer és ezer holdszámra a verezéjékel megmivelt földrakat.

A hivatalos számadatok is mutatják ezt. Amíg ugyanis az előző húsz esztendő átlagát tekintve a Duna vízszintje (az 1930-1950 évek átlagát vettem számításba) kisvíz esetén csak 167 cm; középvíz esetén 421 cm; magasvíz esetén pedig 812 cm-es vízállást mutatott, még kényelimesen bírták a már régen megépített gátak; addig 1954 júliusában a tetőzés 913 cm-re hágott. Baján még ezzel a magassággal is dacoltak a gátak.

1956 márciusának első felében azonban emberemlékezett óta nem tapasztalt magasságot ér el a víz, amikor 1037 cm-re emelkedett, a gátakat több helyen is elröpterte, s néhány nap leforgása alatt sík tengerre változtatta az egész bajai vidéket. A víz pusztítását még csak növelte a hideg, a fagy és a jég.

A bajai vasútnak a Duna-híd felé vezetett hatalmas töltése, mint keskeny nyelvi kijáratot a jözevárosi, szentjánosi és bajszentiváni "tenger"-részek között, s róla gyönyörűségében is borzalmas kilátás nyílt az északra, délre. Mindenféle

csak a vadul hullámzó, hatalmas jég-töblakat sodró víz, víz, víz...

Olyan volt az egész vidék, mint a megbolgatott méhkas. Szinte az egész országból ide összpontosult az erő, a segítség, menteni akarták. A bajai tanítóképző tanárai közül Herr Gyögy és Losonczy György kilakoltatásuk miatt szenvedő anyai voltak az árvíznek; az intézet diákjai pedig derekasan kivetkét részelték a mentési munkálatokból.

Hadd szólnak erről maguk a diákok, akik a tanulókkal együtt csaknem éjjel-nappal ott voltak, s esőben, hóban, zimankóban gátakat építettek és mentettek. Tevékenységük dokumentumai ma is felleve öröztö kincseim, s bizonyítékai ma is olvashatók a Bajai Tanítóképző JÁVORKA SÁNDOR Természettudományi Körének 1956/57. évi MUNKÁLATAIBAN - pp. 315-344-; valamint az "Iskolatörténeti Füzetek" 14. számában. (Mindkettő az Eötvös József Tanítóképző Főiskola iskolaműzeumában található.)

Az évfordulót évről évre számon tartom. Többeszer publikáltam róla a helyi lapokban, jobbra akkori tanítóképzés diákok személyes élményei alapján. A visszaem-

lékezések közül most Kóbor István, akkori III. éves tantóképzés Szomorú emlékek című rövidített élménybeszámolóját közlöm:

Több mint egy év múlt el azóta. Nehéz visszamelegkezni már. Egy-egy mozzanat, egy-egy röpke kép, amely felmerül előttem, s emlékeztet az átélt eseményekre.

Március eleje volt, a tavasz kezdete. 1956-ban ez a hónap nem hozta el a tavaszt, hanem száraz, hideg idő, fagyos szelek jellemezték. A Dunát zajló jégtáblák bortották, hiszen előzőleg kellemesebb, enyhébb és tavasziasabb idő is volt már. Valahol északon megindult a jég. Itt lenn a város napokig csendes, kihalt képet mutatott. A folyam pedig áradt. Február végén kezdte, aztán dagadt, dagadt. Valahol lent megállt a jég, a víz pedig tovább emelkedett, most már nem lassan, hanem rohamosan. Felőlről újabb és újabb víztömegek jöttek, s a beálló jég miatt a folyam sodra lelassult. Az embereket a riadó és sajgó hűreinek hatására remélték elhőtleni. Az ország déli részén a Duna-menti falvak és városok lakói izgalom, rettegés kerlette hatalmába. A víz ijeszítő látványt nyújtott: az egyre érkező jégtömbök tovább úszni nem tudtak, ezért egymásra torlódtak. A folyó vízszintje a tetőzottséghez közelített. A környék lakói lázas készülődésbe kezdtek: mentük meg életünket, vagyunkunk!

Elkezdődött az ádáz küzdelem víz és ember között. Az első napon Baján még csak a helység lakossága mozdult meg. Mi délelőtt az iskolában nem is setjtették a veszély nagyságát, de délután már indultunk menteni.

A második ogy csendes város képe teljesen megváltozott. Az utcákon siető emberek, száguldó teherautók igyekeztek a Duna felé. A főtéren rengeteg ember volt, kezükben ásó, kapu, lapát vagy más szerzsám; arcukon rémület, izgalom, döbbent. Nagy csoportokban állva vitatkoztak hangosan, vagy éppen siettek valahova. Tanáraink megkapták az utasításokat, mi pedig a szerzsámokat, s elindultunk a folyamhoz. A kifelé vezetett úton még nagyob volt a forgalom. A Dunához közeledvén már messziről feltűntek a vizet borító jégtorlaszok. Közelebb érve csodálatos, egyben borzalmas látvány tárult eléink. A magasra duzzadt vizet hatalmas jégtömbök bortották. A tulsó parton már elvezetett a víz szále, az erős fúriak csak a koronái látszóat ki. Az inennsó parton izgatottan nyüzsgó emberek kialtozása,

szerzsámok zöreje, csattogása, teherautók zúgása és túlkölése vegyült a jég recsegésével, vészes morajával.

Napokig lehetett volna nézelődni itt, mi azonban nem azért jöttünk ide. Csakhamar munkához láttunk. Egyik csoport a nyílágaták építésénél segédkezett, a másik a földet szállító teherautók rakodásánál. Bennünk is előtűt a félelem, a borzadály, de legyőzte a menteni vágyás, a lelkesedés és a munka lázas izgalma. Mindnyájan erőnket megfeszítve dolgoztunk. Keresve sem lehetett volna akkor "lógót" találni közlünk. Nemcsak azért, mert a többiek lenéztek volna a dologtevéket, hanem, mert a lelkesedés mindenkit egyaránt fűtött, s mindenki önkénytelenül is átértette ennek a munkának a jelentőségét. Körülbelül hat óra hosszat dolgoztunk, s holtfáradtan értünk haza. Jölesett a forró tea, és aznap nagyon jónak találtuk a vacsorát! Akkor már tudtuk, hogy másnap nem megyünk iskolába. Ennek két oka is volt: a menési munkákban kell továbbra is részt vennünk; az iskola tantermeibe és a kollégium nélkülszhető helyiségeibe munkásokat, katonákat szállítottak be.

Másnap délelőtt a termeket kiűrtették, és betertették szálmával. Délután újból kimentünk a Duna-partra. Új gátat építettünk, mintegy 200 méterrel beljebb az előzőtől. Ekkorra a víz már jóval meghaladta a tetőzési pontot, s minden percben várható volt az első gát átszakadása. A munka nehezebben ment, mint az előző napon. A talaj sokkal kötötebb, keményebb és fagyottabb volt. A mellettünk dolgozó katonaság csákányainak segítségével tudtuk csak feltörni a földet. Az öszfagyott rögök emelgetése közben a kemény hideg ellenére lekvánkozott rölünk a nagykabát, majd hamarosan a kis-kabát is. A kibzdelem ekkor már a Yapujűszóvetgyár, más részekben a gázgyár, illetve a transzformátorház megmentéséért folyt. Mi közvetlenül a posztógyár falai alatt építettük a gátakat. Munka közben szomorúan és elkecserevő láttuk, hogy az első gátakat átélve a mélyedésekben már ott csillog a jeges víz. Megint késő este térünk haza.

Harmadnap még mindig ugyanott dolgoztunk, de akkor utoljára. Ezt követő éjszaka a posztógyárba, következő napon a gázgyárba tört be a víz. Csak a transzformátorházat sikerült megmenteni az ártól. Ennek köszönhető, hogy az ország déli részén ebben az időben sem nélkülözte a villanyvilágítást.

Ezekben a napokban a városban ezrével nyitlőzöttek a teherautók, tízezrével a mentéshez érkező emberek. Nemcsak a környék lakói mozdultak meg: Győről kezdve Békéscsabbig mindenfelől tözölődtek a teherautók, rajuk az érő szíví, menteni vágyó emberek. Megmozdult az egész ország, mégis napról napra újabb területeket hódított el a víz. A város alacsonyabban fekvő területeiről /Szentjános, Józsefváros, Szentistván/ már kitelepítették a lakosságot. Ebben a munkában is részt vett közlünk egy csoport.

A negyedik napon homokzsákokat töltöttünk Szentistvánon. Ekkor nem voltunk a víz mellett, de hallottuk, hogy a már említett területeken több helyen betört a városba. Másnap reggel nagyon nehezsúnkre esett a fölkelés. Máskor is nehéz volt, de most úgy tetszett, mintha által aludtunk volna. Úgy éreztük, hogy nem tudjuk az ágyat elhagyni. Nem csoda, hiszen még csak hajnalodott. Nevelőink magyarázták a korai ébresszó okát: riadó van, sürgős munkára kell mennünk. A vasútlómásra kőszállítmány érkezett, s azt kellett teherautókra rakniuk. Körülbelül hat óra hosszat dolgoztunk. Délután homokzsákokat töltöttünk, s túsént cipeltük is a ménteleplnél épülő újabb gátfalra. Ódásdással dolgoztunk, pedig nem tudtuk, lesz-e értelme a munkánknak. Nem messze tőlünk már közeledett a szennyes ár. Mintha csak követni akart volna benntünk. Elcsigáztottan és mély aggodalommal tértünk haza.

Másnap a műszaki kaszárnyánál építettünk gátakat. A laktanyákat védttük. Az utcákat a környéken mindenfelől ellepte már az ár. Ezen a napon érte el a víz a legnagyobb magasságot. A Sugovica-híd középső, legnagyobb részén az alsó él és a víz között 5-6 centiméternyi rés volt csak. A Pandőr-sziget az alsó sctánnyal együtt teljesen víz alatt volt. Csak a fák koronái meredtek ki, és a tetőig ellepet házak mutatnak szokatlan, furcsa s egyben ijeszítő látványt. A jégtömbök még ide is beúsztak. A város régi, szép műemléke, a Vörös-híd helyét estefél már csak egy romhalmaz jelezte, melyen keresztül sebes, zúgó ózón rohant a hidroncs tulsó oldalára. A víz folyását a ledőlöt hid akadályozta, ezért a másik oldalán mintegy 60-70 cm-re alacsonyabb volt még a víz szintje. A romhalmazról lezúduló vastag vízszűr izonyatosságában is gyönyörű, vizeszesszerű látványt nyújtott.

folytatás a következő számban

Halfajok a Dunában és mellékágaiban Baja környékén

Halfajok Baja környékén 1970-1995

1967-ben közzétett adatok szerint a Duna teljes magyarországi szakaszából összesen 55 halfaj volt ismert. Ez a fajszám nem tudományos felmérés eredménye, hanem a horgászfogásokra és halgazdasági jelentésekre alapozó adat.

Hazai vizeinkből mintegy 80 halfaj ismert, amelyek közül 27 a védett faj.

Az elmúlt 25 évben végzett adatgyűjtés alapján közel 50 faj jelenléte mutatható ki a Duna bajai mederszakaszából, illetve Baja környéki mellékágaiból. Ezt a "bajai" fajlistát Kalocsa Béla összeállításában adjuk közre egyrészt azzal a céllal, hogy áttekintést nyújtsunk meglévő ismereteinkről, másrészt pedig azzal a kéréssel, hogy ha bárkinek tudomása lenne a listán még nem szereplő halfajok dunai előfordulásáról, akkor jelezze. Minden újabb - nemcsak a halfaunára vonatkozó - adat a Duna és az ártér élővilágának pontosabb megismerését szolgálja.

A vizát nem tartalmazza a mellékelt összeállítás, hiszen a közelmúltból mindössze egyetlen előfordulási adatát ismerjük (Paks, 1987).

Az elmúlt két évben 4 újabb faj felbukkanásával bővültek ismereteink. Dr. Gutí Gábor biológus, aki 3 éve kutatja a Duna halait, és Baja környékén is vizsgálatokat végez, 1994-ben találta meg a fekete törpeharcsát a mellékágakban. Könnyen lehet, hogy ezt a halat már korábban is zsákmányul ejtették, csak nem ismerte fel senki, hogy egy külön fajról van szó.

A szivárványos pisztrángot és a pisztrángügért Felső Barnabás természetvédelmi őr találta meg 1995-ben. Az újabb adatok közül talán a legérdekesebb, hogy a dunai ingola Baja környéki előfordulása is bizonyítottá vált. (A szakirodalom ezt a halfajt a Budapest alatti mederszakaszról eddig nem említette.) Velekei Balázs gimnazista nevéhez fűződik a felfedezés.

Sorszám	Magyar név	Előfordulása	Megjegyzés
1	dunai ingola	Duna	Egy adat 95.08.04
2	kecsge	Duna	
3	szivárványos pisztráng	Duna	Egy adat 95.07.
4	galóca	Duna	Nem biztos adat!
5	csuka	Duna+mellékágak	
6	bodorka	Duna+mellékágak	
7	amur	Duna+mellékágak	
8	vörösszárnyú keszeg	Mellékágak+Duna	
9	nyúlómolykó	Duna+mellékágak	
10	domolykó	Duna+mellékágak	
11	jász	Duna+mellékágak	
12	halin	Duna+mellékágak	
13	kösz	Duna+mellékágak	
14	karika keszeg	Duna+mellékágak	
15	dévékeszeg	Duna+mellékágak	
16	lapos keszeg	Duna+mellékágak	
17	bagolykeszeg	Duna+mellékágak	
18	szilvaorrú keszeg	Duna+mellékágak	
19	garda	Duna	
20	compó	Mellékágak	
21	paduc	Duna+mellékágak	
22	márna	Duna	
23	fenékjáró kütül	Duna	
24	kínai razbóra	Mellékágak	1970 óta gyakori
25	szivárványos ökle	Mellékágak	
26	kárász	Mellékágak	
27	ezüstkárász	Duna+mellékágak	
28	ponty	Duna+mellékágak	
29	fehér busa	Duna+mellékágak	
30	pettyes busa	Duna+mellékágak	
31	réti csik	Mellékágak	
32	harcsa	Duna+mellékágak	
33	törpeharcsa	Duna+mellékágak	
34	fekete törpeharcsa	Mellékág	Első adat 1994.
35	angolna	Duna+mellékágak	
36	menyhal	Duna	
37	nappal	Mellékágak	
38	pisztrángügér	Mellékág	Duna első ad. 1995
39	sügér	Duna+mellékágak	
40	vágódurbincs	Duna+mellékágak	
41	széles durbincs	Duna	
42	selymes durbincs	Duna	
43	fogassüllő	Duna+mellékágak	
44	kösüllő	Duna+mellékágak	
45	magyar bucó	Duna	
46	tarka géb	Duna+mellékágak	
47	folymai géb	Duna+mellékágak	1980 óta gyakori

Búcsú dr. Lantos Istvánnétól

Elment egy pedagógus. Egy meleg szívű, csupa jószág ember. Hálás tanítványok sokasága emlékezik kegyelettel Kata néniére, aki tizenegy évig, 1957 és 1968 között a III. Béla Gimnázium igazgatója volt. Nercsák munkahelye, az élete volt az iskola. Itt készült szép verse is erről tanúskodik.

Iskolám

*Másnak csak iskola,
nekem több, ezerszer:
ifjúság, szép tervek,
ami voltam egyszer.
Másnak csak iskola,
nekem templom, oltár,
a berregő cseréző
békét adó szoltár.
Másnak csak iskola,
nekem otthon, társak,
bármerre is járjak,
mindig hazavárnak.
A falak, az udvar
szép remények, álmok,
magamhoz őlelem,
vele együtt válok.
Lassan elrepülnek
felettem az évek,
bennem, mint imádság
zeng és szig az ének.
Ódvíz légy, iskolám,
tarts meg náladnak,
amivé neveltél -
embernek, magyarnak.*

ATYUSKA ÁRVÁI

Oroszországban minden megtörténhet. Nikolaj Ipatyevnek, a hajdani bányamérnök-vállalkozónak háza túlélte Sztálint és Brezsnyevet, ám egy évtizede masszív falai leomlottak a szverdlovszki elsőtitkár utasítására kivезényelt osztag csákányaitól. Borisz Jelcinnek hívták az előrelátó pártfunkcionáriust, aki tartott attól, hogy az alapjaiban megrendült szovjet birodalom felé fenyegető fantomként tomyosulhat az áldozatok véres szelleme. A cárra és családjára gondolt, akikkel az épület alagsorában végeztek a titkos parancsra előördülő fegyverek. Az elővigyázat azt a kultikus helyet kívánta megsemmisíteni, mely esetleg központja lehet az újjáéledő monarchikus eszmének. 1996. február 25-én viszont - a történelmi aktus méltó celebrálására létrehozott bizottság határozata szerint - a felkutatót tetemeiket a szentpétervári katedrálisban temetik újra. A bizottságot pályára állító vezető politikus történetesen szintén Borisz Jelcinnek hívták.

A végteleg között ingadozó orosz lélek most hajlik arra, hogy mártírrá avassa az utolsó Romanovot. A kép természetesen épp oly hamis, mint a szovjet-korszak történetírásának gyötörtől infiltrált portréja. E szép, sápadt férfiarcot leghevesebben két kortárs tükre idézi vissza. Egyikük, Szergej Vitte, a cár pénzügyminisztere, majd miniszterelnöke, a kor legjelentősebb államférfia. Alkotását, a pártlan természeti adottságokon felvirágzó orosz tökéletes-gazdaságot, zsenyéiben pusztította el a történelem. Egyébként sem uralkodója, sem miniszterársai, sem az orosz vezetőosztály zöme nem nőtt fel e rendkívüli képességű miniszter reform-eszméinek megértéséig. Naplója, a kor nagypolitikájának mélyére világító dokumentum is elpusztult volna, ha Vitte nem eléggé előrelátó. Jellemző, hogy a birodalom második embere sem lehetett biztos abban, hogy dolgozóosztábjá mélyén írott naplójába nem kémlel-e bele a titkosrendőrség, az Ohrana. Ezért íratott Franciaországban helyezi biztosságba. Az elővigyázat nem felesleges. Halála után a cár főhadsegéde keresi fel az özevgyet: őfelsége szeretné elolvasni az emlékiratokat. A válaszból csak annyit tud meg, hogy a feljegyzések kifőltödnének, ezért szorgos orosz ügynökök kutadják át a Vitte-család biarritz villáját.

Mivel az iratfőteg egy bayonnei bank széfjében van, az ezeroldalas dokumentum fennmarad az utókorak.

A hírtelen feltámadt olvasó hajlandóságú cár aligha lelte volna örömet a miniszterelnök által készített portréjában. Trónra lépő urának műveltségét egy "jó család-ból való gárdaezredec" színvonálára takarálja, ami azért aligha elegendő egy világbirodalom ügyeinek áttekintéséhez. Karakterét tekintve ravasz, gyáva, miszticizmusra hajló és teljesen jellemetlen. Akarata gyenge, befolyásolható, bizonytalan, sőt félték alkat. A diplomatajánk is kiváló Vitte élelítését igazolta II. Miklós uralkodásának 23 éve. Miniszterek és külhoni hatalmak nagyköveti panaszolják fel, hogy "a cárnak nem lehet hinni, amit ma jóváhagy, másnap elutasítja". Morális és intellektuális okokból adódó ingatlansága oktan keménykedéssel váltakozik. Nem tűri a valóság őszinte feltárását, és a kellemetlen igazságot kinondító eltávolítja fenséges köréből. Tanácsadót nem hozzáfértekből, szellemi kiválóságokból válogatja össze. Az egyéniiségeket, az önálló gondolatot bíró koponyákat vagy a cár egyénisége taszítja el, vagy a rendszer működése hajtja végre a kontrasztelelétást. A szolgáltekké tesütlek tagjai abban versengenek, hogy a cár szándékait kitalálva, tanácsként fogalmazzzák meg a titkos óhaj. Figyelembe véve Atyuska szellemi színvonalát, könnyű elképzelni, miféle vad gondolatszellemek szerint irányítják az orosz államot. Tizenkét év után a nélkülözhetetlen Vitte is kegyvesztetté válik. Az 1904-es orosz-japán háborút a végsőkig ellenerte, mert előre látta a katasztrófát. A cár helyzetmegítélésére jellemző, hogy a diplomáciai okmányokhoz írt szűfjegyzeteiben a japánokat következetesen "makkikó majmoknak" titulálja. Miután bebizonyosul, hogy ezek a majmok a háborúra nagyságrenddel jobban készültek fel az oroszoknál, a vereség után Vített jelöli ki a békedelegáció vezetőjéül. Az oroszok számára igen előnyös feltételeket előző miniszter még segít a forradalom lángjainak oltásában is. Mikor azonban látja, hogy liberális szándékai megvalósítására nincs remény, lemond a miniszterelnökségről. Pedig igazán nem kíván sokat, csak annyit, hogy az egyszerű orosz is az emberi lét valami szerény fokára emel-

kejük. Célja a - hite szerint - végzetesen közlede forradalom veszélyének megelőzése, és a monarchia megóvása volt. Lemondását a cár könnyű szívvel fogadta el. Alexandra cárné reakciója: "Végre!" A trónjáról lezartsott uralkodók meggyőltetésében nagy szerepük van a köztudat kiérdemelt kegyenceknek. Nos, II. Miklós valószínűleg abszolút rekordot állított fel Grigorij Raszputyin - a sztarec - kiválasztásával. A rovtott múltú szibériai alszerzetes /becenevén: Griska/ udvari főtanácsadóvá avasztál, és tízenny éven át játszik döntő szerepet a szentpétervári politikacsinálásban.

Korintsem alapfokon, hiszen kinevezéseket osztogató nagykövetségi és kormányzóságig bezárólag. Minisztereket fenyeget meg hivatalvesztéssel, ha protezsztáit mellőznék. "Isten embere" - önmegnevezését idéztem - nem érzékeny a világ javát iránt sem. Még Maurice Paleologue /a nagykövét/ is fontolgatja, hogy a sztarec szívből hajlandóságát a francia ügynek Lajos-aranyak adagolásával nyerve meg. Griska határtalan befolyása az uralkodó párnak azon a meggyőződésén alapul, hogy gyogyítani tudja a trónörökösét. Vérékennyiségben szenved a cárevisa, és a szélfúvásra is érzékeny, nagyúri palánna egyébként is gyakran szorul a szibériai kuruzslóra. Az óriási termetű, lobogó tekintetű Grigorij szuggesztív egyéniség. Valószínűleg alkaltalg ríttermett a hipnózis, sőt tömeghipnózis gyakorlásra, és adottságát - nyilván ösztönösen - alkalmazza is. Jellemében bőszeges fellelhetők a közönséges család, álpróféták és család csodádoztokorok vonásai, de Raszputyin feltétlenül súlyosabb egyéniség a közönséges szélhámosoknál. Az viszont minősíti a cár udvarának légkört, hogy a XX. század elején központi személyiségévé válhatott egy nagyformátumú sarlatán.

Grigorij atya a pravoszláv hitelveket is megreformálta. Fejtegetései kiindulópontjál Krisztus: "Tartsatok bűnbánatot!" textusát választotta. Am, hogy fűrészszük meg lelkünk a bűnbánat tidót vízeiben, - kérdi - ha előzetesen nem véteztünk? A Mindenható tehát a bűn lebeztőségével nem lelki szilárdásunkat kiválaszt próba ténni. Az elbukás csak előzetes lépésőfok a megbánáshoz, keresztény lélek felmagasztosuláshoz vezet őton. Tehát véteztünk bátran, hiszen ezzel az Űr szándékát teljesítjük be, és így haladunk rájog az üdvösség ösvényén. A sztarec rajongóinak tábora elsősorban feminin jellegű, és benne a prosti-

tuáltól a hercegnőtől a társadalmi ranglétra minden képviselője megtalálható. Griska a bűnbánat előfeltételét jelentő cselekmény kiválasztásánál előnyben részesíti a műzési kőbőlak egyes tiltásait. Vad és perverz orgiáinak híre bejárja a fővárost, ám a légkört, a cár és teremtménye viszonyát az 1915. április 15-i botrány jellemzi legjobban. Grigorij hivatali megvalósításában példát is mutat, és ezáltal a moszkvai Jar vendéglő kölöntermében tívonyázik három noviciája társaságában. A kompániához néhány ivócímőbora is csatlakozik. Az alkoholtól felfűtött sztarec különösen közlekeny válik, és nyers naturalizmussal részletezi a bűnbánati szakasz előzményeit. Név szerint kezdi felsorolni a pétérvári arisztokrácia köréből kikerülő szeretőit, kedveléssel részletezve a szexuális szokásaikra vonatkozó intimításokat. A hallgatóság már megborzongja az éktelen botrány büzt, de a bomba csak most vág be. Az illusztris névsor végén ugyanis Alexandra cáreva is megjelenik, a "vénesszony" titulus kíséretében. Mondókjáit nyomatékostandó, a sztarec széttárja káftáját, hogy hímezt mellényét megmutassa. "Ezt a mellényt a vénesszony hímezte nekem. Úgy táncol, ahogy én fűnyolok."

A társaság tagjai tudták, hogy II. Miklós bárodalmában az elhangzottak pusztá filantropia is elegendő, hogy holditodig-holomólián eljegyezze magát egy szibériai ölbányával. Pánikszerűen menekülnek, ám az Ohrána is pontosan értesül az elhangzottakról. Moszkva rendőrfőnöke megpróbálja, hogy a cárt személyesen tájékoztassa. Még szóhoz sem jutva, díszegyenruhástól röplöt a megkísérelt audienciáról. A belügyminiszter-helyettesnek végül sikerült átörnie a fordított hírzárlatot, és az uralkodó értesült a titétekről. Megtanácskozta a dolgot Alexandrával és bizalmasaival, és leventák a következtetést. Mivel a sztarec orgiája - az elmenekült partnerek hiányában - nem érte el szokásos csúcsponjtját, ezt a gondviselés beavatkozásának tekintették. Szent harjuknak nyilván a sátn állított csapát a Jar étteremben, ám Griska - Isten segítségével - kiszabadult a kelepceből.

Az arcátlan sztarec egyébként szemölésében is lefitymálta a Romanovokat. Mikor négy hónap múlva az uralkodó - rövid időre - eltávolítja a fővárosból, oda- vigya Alexandrának; "Ne feleld, hogy nekem nincsen szikségem sem a cárn, sem terád... De sem a cár, sem te nem tudtok megenni nélkülük." És a büszke

német asszony /Alexandra hesseni hercegnő/, aki fellobbanó szeszélyből minisztereket csapat el, a sérést zsebre vágva szpigója zsebkendőjébe bánát. A cári hatalom agóniájának másik krónikása Vitte mellett a diplomata Maurice Paleologue. A világháborúban a francia köztársaság az Orosz-birodalom legfontosabb szövetségese, és a nagykövét hivatali kötelessége, hogy a hatalom legitimosabb működéséről is informált legyen. Másrészt a kiválóan tájékozottat Paleologue jótóló ír, és 1920 után a diplomata-kalpagot suttavágya, jelentős monográfiákkal jegyzi be nevét a francia literatura történetébe. Úgyánnyira, hogy még az Akadémia halhatatlansági is soralkba fogadják. Arra vonatkozóan, hogy az utolsó Romanov uralma végnapjaiban minő szent együgyűséggel vált érzéketlenné a valóság jelzéseire, a legmegdöbentőbb adatot Paleologue közli. A francia és angol nagykövét fokozódó aggodalommal figyeli a cári rendszer rohamos tekintélyvesztését, az eluralkodó anarchiát, a forradalom előleleit. Empatiájuk nem őnzetlen: az Antant köztársaságokéncene hadoszallást tűzővonalban tartó szövetségést vesztené el a rendszer összeomlásával. Az már a katasztrófa szortársának közvetlen előjele, hogy az audienciát köröz George Buchanan /a brit nagykövét/ a diplomácia alapszabályát is megszegi. Az orosz belpolitikai helyzetekenyebb pontjára tapint rá. Bírálja a cáreva körül nyüzsgő kamarilla kártékonykodását, és kérvény-kéri Miklóst: könytesse meg a süllyedő hajót a hitvány gazfickók balszortjától. Hangja határozott, sőt indulatos, ám kétségtelen: az uralkodóházért aggódik. Indványra: a cár megszabadíva a trónt a szennyből, állítsa helyre az orosz nép lelkében hagyományos tisztelettel övezett monarchiuss eszményét. A Romanov oty fagyóssá válik, mint a jégcsap. "Azt mondja nagykövét ír, hogy ki kell érdemelem népem bizalmát. Nem inkább népemenk kellene kiérdemelnie az én bizalmam?... Isten önnel, nagykövét ír!"

Úgy tűnik, a birodalom belső viszonyait sir Buchanan ismerje jobban. A százharmincmillió orosz nem kívánta a legfelsőbb bizalmat kiérdemelni, és két hónap múlva Atyuskát saját kezéig csapta el. A végkiéjtet látán heves elzárkózni egy történelmi párhuzamtól. Mikor 1792-ben Párizs felkel, hogy XVI. Lajos rezidenciáját megstromolja, nyoszizás nemese siet a Tuilleirákba, hogy urát védelmezze. A harc reménytelen, és akik nem

esnek el, azokkal végez a "nemzeti borotva". A hétszáznyolcvan svájci testőr pedig az utolsó szálág elvésez a közlemben. Tetteiket most ne előlegezzük történelmileg, az viszont kétségtelen, hogy királyuk jó vagy rossz sorsában való osztozásról szilárd erkölcsi nézeteik voltak. II. Miklós személyes biztonságát hétezer-kétszáz testőr vigyázta. Közülük hatezer-kilencszáz tétovázás nélkül hagyta faképnél gazdáját, és zárt egységben esküdött fel a forradalmi kormányra. A fennmaradó háromszáz fő a titkosrendőrség alkalmazottjai/nyomtalannal szivódtak fel. Az udvari főméltsóságok is sorra eszeleltek. A veszelési helyzetbe került uralkodó körül tökéletes űr képződött. 1917. március 15-e megmutatta, hogy a cárizmus intézményeinek belső köreit nem egy ál-lameszme értékének tisztelete, hanem sivár haszonlesés tartotta össze.

Jekaterinburg, ahol a cári család végzeté beteljesedik, a hosszú út végállomása. Ekkor már 1918. július 17-ét írják. A Romanovok a Kerenszkij kormányt megdöntő bolsevikok kezébe kerültek. Tulajdonképpen tisztázatlan, hogy foglyakkal milyen szándékaik lehettek. Az őrizet céljára átalakított Ipatyev-házat kétfős deszakerítés kétbányi magasságú fala ővezte. A dupla őrlancon belül a Cseka válogatott legényei vigyázták a tizenegy főnyi csoportot. E szálás fiúk - akárcsak Lenin személyi testőrei - lett nemzetiségűek voltak.

A jekaterinburgi tragédiát valószínűleg az gördíti a tragikus végkifejletig, hogy a városokhoz közelednek a sikeres offenzívát indító fehér csapatok. A szovjet hatalom kilenc hónapja korántsem hozta el a Káma-ant, és tartani lehetett attól, hogy a végteleen főldek muzsikái meg mindig az orosz nép apját tisztelik II. Miklósban. A cári udvar viselt dolgai ugyanis elsősorban Moszkva és Pétervár lakóiban bevittették forpontra a trónfosztó indulatot. Lenin és az Ural-vidéki bolsevikok Jekaterinburg az Ural tövében van/ joggal gyaníthaták: a cári nimbusz erkölcsi tekintélyével várakodó fehér gárdisták megszerzik a vidék támogatását. Az valószínűleg örökre tisztázatlan marad, hogy a politikai gyilkosságot Lenin utastására, vagy valamelyik alacsonyabb rangú szovjet bizottság kezdeményezésére hajtották-e végre.

Az viszont szinte a csoda határát sűröjje, hogy hetven év múltán a cári család tetemeit felleltek. A Raoul Wallenberget és milliónyi áldozatot nyomtalannal eltüntetett rendszer megőrizte azok csontjait, akik

világtörténelemben kontárkodó tetteikkel felidéztek minden idők legnagyobb társadalmi földindulását. Pedig a tetettek tudatosan igyekeztek eltüntetni egy jövődöbeli sírkultusz minden materiális emlékeit. Az Ipatyev-villa alagsorában a tizenegy őrizettel éjjel este végeznek Jurovszkij parancsnok és a Cseka tagjai. A holtesteket hajnali háromkor a négy magányos fenyőóriásról elnevezett bányavidekre szállítják. A "Négy Fivér" bozótja között hasábfából tornyoznak máglyát, és a petróleummal leöntözött tetemek fellett magyara lobbannak a lángok. Ezután a maradványokat egy moocsárba földelik.

Jekaterinburgot nyolc nap múlva foglalja el a cseh légio és a Kolcsak hadsereg. A fehér uralom egy éve alatt szorgos és módszeres nyomozást végeznek az áldozatok tetemeinek megtalálása céljából. Az ásatások a "Négy Fivér" tárnáinak környékén is folynak. A fehéreknek azonban nemhogy a gyászos aktus szentemlékét, hanem még az ötven főnyi őrszemélyzet egyetlen tagját sem sikerül kézrekeríteniük.

Így a nagy erővel, de vaktában folytatott kutatások kudarcraul végződnek.

Majd háromnegyed évszázad múltán, a Szovjetunió végnapjaiban feltámadt a Romanov-korszak emlékeinek felkutatására irányuló kegyes szándék. A "Négy Fivér" beomlott akná körül indított ásatások egy tömegsírért tártak fel. A tizenegy csontváz antropológiai vizsgálata valószínűvé tette, hogy a háromszázégy éven át országlo uralkodóház jeltelen sírjára akadnak. A csontok DNS molekuláinak vizsgálata aztán kizárt minden kétséget. Mivel II. Miklós rokonai /pl. az angol uralkodóház tagjai/ ma is élnek, az elektronmikroszkópos összehasonlító vizsgálata bizonyította, hogy megtalálták a cár és Alexandra tetemét. A sírlelet viszont két megfejthetetlen talányt is felid. A gödörtörben sem a trónörökös, sem egyik nővére csontvázat nem találtak meg. Vajon hova lett a bolsevik uralom - történelmi léptekkel mérve - legvesztélyesebb személyiség holteste? Másrészt kié lehet a két ismeretlen földi maradvány, hiszen a pincében eldördülő sortűz közrendül áldozatait, Botkin doktort és társait név szerint ismerjük? A hajdani órásmesterből a Cseka gépezetét működötető funkcionáriussá előlépett Jakov Jurovszkij 1938-ban halt meg. A variáns - melyben a jekaterinburgi tragédiát feldolgozó "fehér" és "vörös" források lényegében megegyeznek - az ő közlésein alapul. Az elektronmikroszkóp pásztázó sugár-

nyalába azonban könyörtelen tárgyilagossággal kiválasztotta a jeltelen hekatombba két idegen áldoztat.

Atyuska árvái - a milliónyi fehér emigráns - 1918 után az egész világon szétszóródtak. Atyuska árváinak most odabara, orosz földön is tömörked lelti testvére támadt. Az elmúlt hetven év ugyanis bebizonyította, hogy ezt az istenáldotta országot a Romanovok kizeműködése nélkül, saját erőből is képesek pokollá tenni önmaguknak. Súlyos hiba lenne azonban, ha a lenini utópia kudarcának iszonyú romjai fölé a cári múlt idealizált alakjait emelnék.

Dr. Dániel József

Dr. Gál Zoltán

A bajai Liszt Ferenc Kör rövid története I. rész

A határainkon túl is ismert és ható bajai Liszt Ferenc Kör történetével már többször foglalkoztam, így a Honismeret című folyóiratban is a Bács-Kiskun Megyei honismereti Közleményekben. Most egy rövid összefoglalóra kaptam megízeltel megbizást, hogy forrástul szolgáljon a város 300. évfordulója alkalmából szervezett városi történelmi vetélkedőhöz.

Az 1921 augusztusában megszűnt szerb megszállás után Baja státusa megváltozott. Megyezékely rangot kapott, hogy a trianoni békeszerződés után - melynek következtében a Bácska négyötöd része határainkon kívül maradt - a folytonosság megmaradon. A megyei intézmények Bajára kerültek, megőrizték a megyeháza átépítése (a mai Bányai Júlia Szakközépiskola), és nagyarányú építkezések kezdődtek. Az 1925-ös esztendő máriszene különlegességgel indult. Az Uránia Mozi zenekedvelő tulajdonosa, Szilágyi György megrendezte a budapesti Operaház művészeinek vendégjátékát. A III. Béla Gimnáziumban az udvaron felállított antenna segítségével a nagyközönség meghallgathatta a rádió kísérleti adását. Bemutatták Tordai Ányosnak, a gimnázium tudós

folytatás a 12. oldalon

A VÍZ VILÁGNAPJA: március 22.

Ifj. Éber Sándor (1909 - 1985 Baja)

A DUNA SZERELMESE

Több mint fél évszázadon keresztül festette a Dunát, annak mindig más arculatát.

"Szakállas fák, vadvizek, tükröződő felhők ... nem szűk világ ez? Messze csavargásokból hazatérkezem érzem, mikor a gemenci erdők tisztelegnek az út mentén.

A zöld-ár, vagy korhadó őszi lomb fanyar illata fogad, békák kórusa kísér. Barátaim az öreg halászsok még teregetik a kerlőhálót. Szép vonalú ladikjaik suhanását már motorcsónak berregése váltja fel...

Faragott, büszkenyakú halászbárkák sorából csak egyet ringat már a Sugovica. Sietnem kell, szabályozzák a Dunát.

Nem nőnek új kristályhomokú zátornyok, ritkán pilhen meg rajtuk a vizimadár ..." részlet az örvallomásából.

A művészember fürkésző szeme hamar észreveszi a másságot.

Az eltűnő ladikok, a kiszáradó motorvók már régen jeleztek a Duna életterének megváltozását.

Am képeim ott tükröződik az optimizmus. A kidőlt fák sarkadó hajtása, a besűrűdő fény, a remegő fények a vátukörben mind-mind az új lehetőséget jelzik.

Én azt hiszem ez nem szűk világ.

igazgatójának Mikes Kelemen című zenés drámáját az intézet ének- és zenekarnak közreműködésével, és bemutatkozott az Onkéntes Tüzlőtöl Egyesület zenekara. Filipek Lajos református lelkész Bartók és Kodály munkásságáról tartott előadást. Ennyit, persze csak személyenként a kör megalakulásának előzményeiről.

Az 1926-os esztendő nyarán egy kis társaság gyűlt össze dr. Flórián Géza ügyvéd Kossuth Lajos utcai házában. (Karig Emil, Saád Henrik, Kiss Á. József, Kun Imre és dr. Bernhart Sándor.) Egy zeneipártoló társaság megalapítását határozták el, melynek hármas célja: megszécsényhelyezkedő zenei élet megteremtése, színvonalas és a magyar zenét megismertető hangversenyek szervezése és a zenei oktatás megszervezése volt.

A kör indulásához a feltételek is megvoltak. Takács Vilmos, a Nemzeti Szálló tulajdonosa (most Duna Szálló) a nagyertermet ajánlotta fel díjlanul, Fiedler József pedig a Központi Szálloda 840 személyes színháztermet engedte át a bevétel egyharmadéért. A kör rövidesen vásárolt egy Steinway márkájú hangversenyzongorát. A tagok száma két hét alatt 316-ra gyarapodott.

November 15-én megjelent a kör Filharmonia című folyóiratának első száma, és e napon rendezték meg a nyitóhangversenyt is a Budapesti Filharmoniai Társa-

ság zenekarnak közreműködésével, Fieischer Antal vezényletével. Beethoven Hegedűversenyét Melles Béla, bajai származású művész adta elő.

A Liszt Ferenc Kör házi esteket is szervezett. Az elsőt, 1926. december 26-án Saád Henrik és Recska Ilona, valamint a kör vonósítotté működött közre. (Dr. Bernhart Sándor, dr. Alföldi József, Karig Emil, Kiss Á. József, dr. Bajai Ernő). Az első hangversenyévrada a kör a magyar zenei élet legkiválóbb művészeit hívta meg: Koncz Jánost, Kósa Györgyöt, Basillides Máriát, Hubay Jenőt és Dohnányi Ernőt.

Időközben a taglétszám 550-re emelkedett, ezért a megszaporodott teendők ellátására Karig Emil igazgatói megbízást kapott.

Hubay Jenő hangversenyét 1927. április 4-én tartották. A világhíró hegedűművész, a zeneakadémia főigazgatóját, a zene fejedelmét megillető tisztelettel fogadták. Az állomáson megjelentek a városi tanács tagjai, dr. Borbély Ferenc polgármester rövid tövívű beszédet mondott, majd a művész a városi háza hajtott. Az erkély előtt a Bajai Daloskör és a Tanítóképző énekkara szerenádát adott. Hubay az est teljes bevételét felajánlotta a létesítendő zeneiskola hangszeralapjára. A Hubay-hangversenyt nemskóra Bartók Bélát követte.

(Folytatjuk)

A Duna-Dráva Nemzeti Park létrehozásának gondolata nem ijekelt. A 2R/1991. (IV.30.) "a Dunaival kapcsolatos egyes nemzetközi környezetvédelmi feladatokról" című országgyűlési határozat 2. pontja többek között a következőket tartalmazza: "c) a Duna Síó-torkolat és Dráva-torkolat közötti szakaszán és a Dráván a Magyar Köztársaság és a Jugoszláv Szocialista Szövetségi Köztársaság hozzá létező a közös Duna-Dráva Nemzeti Parkot, e folyók mellékföldjein, valamint az érintett területek természeti értékeinek, a felszíni és felszín alatti vízkészleteknek; továbbá az érintett területek erdeinek, termőföldjének és más megújuló természeti erőforrásainak nemzetközi védelmére", melyet az Országgyűlés a keretszerződésre vonatkozó szövegi magyar határozati javaslatral, valamint a dunai államok 1991. februári Budapesti Találkozásján előterjesztett magyar koncepcióval összhangban kezdeményezte.

A KTM Területi Tervezési Főosztálya a Kertészeti és Élelmiszeripari Egyetem Tervezési és Területfejlesztési Tanszékét bízta meg a tervezéssel. "A TERVEZETT DUNA-DRÁVA NEMZETI PARK ÉS TÉRSÉGE REGIONÁLIS TÁJRENDEZÉSI TERVE" című vizsgálati összefoglaló elkészült, amely a térségi összefüggésekkel, a népességgel, a természéssel és táji adottságokkal, építészeti és kultúrátörténeti értékekkel, a környezeti elemek állapotával, a gazdasági szerkezettel, időlétséssel és idegenforgalommal, az infrastruktúrával, vízgazdálkodással, a jogi és irányítási háttérrel és a felmerülő konfliktusokkal foglalkozik, meglehetősen változatos minőségben.

A tervről szakembereknél csak annyit, hogy remélhetőleg készül majd egy jobb is, két szempontot azonban fontosnak tartok megemlíteni.

1. Nem ésszerű létrehozni egy nagyobb részt Horvátországgal határos (Drávanente) nemzeti parkot, ha a szomszédos állam együttműködési szándéka megkérdőjelezhető...

2. A mákódésükben bizonytalan területek helyett célszerűbb lenne a meglévő (Gemence, Béda-Karapancsa) tájvédelmi körzetek rangját emelni (pl. nemzeti parkká minősítésre), kiegészítve más védett és védelemre érdemes területekkel.

Míndez nem azt jelenti, hogy a Dráva mentén található vizes élőlények védelmére nem kellene gondoskodni a körülményeknek megfelelő szinten, de kiemelten kezelni egy arra kevésbé érdemes területet csupán azért, hogy a Dél-Dunántúli fejlesztési preferenciák legyenek, nem igazán zűsszerűség.

A horvátok nem titkolt szándéka vízerőművet építeni a Dráván, amely létesítmény nehezen egyeztethető a természetvédelemmel.

DUNA-DRÁVA NEMZETI PARK

Gondolatok egy megvalósításra váró tervről

A bajai ember számára a Duna nem egyszerűen egy folyó hullámtérrel, partokkal, mederrel és fűzhatatlanul hűvöslygő víző-meggel, hanem egy életforma. Ennek az életformának a külső jeveit a vízjárművek sokasága, a halászó-pecelő emberek tömegei, a vízpartra települt és egész nyáron népes, hétvégi házak százai és nem utolsósorban az országos átlagot magasan meghaladó halfogyasztás jelentik. Belső tartalmát pedig az időtlen nyugalmat árasztó folyó biztonságja az ember lelkién eluralkodó béke formájában.

A vízhez való kötődés azonban a Duna-völgyben hiszen emberek általánosan sajátosága, hiszen a hajózás, a halászat és korábban a vízmolnárkodás, a hullámtereken az erdő- és vadgazdálkodás nagyon sok ember kenyérszeresét jelentette, és jelenti ma is. A folyó árviizei pedig széles körű összefogásra, egymás segítségére késztették az e újon lakókat, tekintet nélkül vallási és nemzetiségi hovatartozásra.

Elaryagiásult világunkban, ahol az elmúlt évtizedek által felborított értékreindert újabb máskokkal sikerült növelni, az ember várakozással néz olyan terv elé, mint a Duna-Dráva Nemzeti Park, melynek alapvető célja a meglévő, igaz értékek felmentése és védelme.

közvetésével. Az sem lehet akadály, ha Magyarország a vízerőmű építésével nem ért egyet, legfeljebb a horvátok a Drávát fogják eltérteni. (A kormányok magyar területen történő leoldósága sem okozott nekik különösebb gondot.)

A Duna egészen az országhatárig a miénk. Úgy teregetjük, ahogy akarjuk, azt védünk a partjai mentén, amit érdemes, legfeljebb a helyi muffia próbálkozásait kell kivéde-nünk. (Magyar Nemzet "Tájtöréstől vad-orzáig" című, 1996. február 5-i cikk.)

A Bajai ember Gemencet magáénak érzi, még akkor is, ha az elmúlt évtizedekben csak a vizeit járhatta, és a balparton a Táj-
védelmi Körzetnek csak töredéke található. Talán véletlen, hogy a Gemenci Erdő- és Vadgazdálkodási székelye Bajai?

Ha komolyan vesszük a 28/1991. (IV.30.) országgyűlési határozati idevonatkozó pont-
ját, és a határozati megalkotói is komolyan gondolták, amit leírtak, akkor nem szabad késlekednünk a Duna jobb- és balparti hullá-
mterén és ártérén található vízes élőhe-
lyek számbavételével, felmérésével és víz-
gáttalával, valamint az arra érdemes terüle-
tek védetté nyilvánításával, hiszen az érte-
kes vízfelületek száma csökken, és egyre nehezebben védhetők a rövid távú anyagi előnyöket szem előtt tartó kapzsisággal és gáttalansággal szemben.

A tervezett Duna-Dráva Nemzeti Park
dunai határterületén tízezerrel jelentős
mellékág és holtág található (a gemenciek
nem számítva), melyek közül a Rihá-
tő (holtágmaradvány) már védett, a Nagyba-
racskai holtág védetté nyilvánítása pedig
folyamatban van.

Gemenc védetté nyilvánítására 1977-ben,
vagyis tizenkilenc éve került sor, mégsem
ismerjük teljes élővilágát, melynek a makro-
szervezetek vagy az ízeltlábúak éppúgy
részeit, mint a fekete gólya vagy a gyöngy-
virág.

A száraz, cspadékhányos periódus is
nagyjából a 70-es évek második felében
kezdődött, melyet Gemenc élővilága is
megérintett. Az ideitől mintha enyhíteni
igyekeznék a lassan két évtizednyi szárazság
által okozott károkat, melyek azonban attól
nagyobbak, semhogy egy átlagosan csapa-
dékosabb év jelentős javulást eredményez-
ne. Ezért is fontos, hogy a szárazságtól
szervező hullámterít élővilág, a mellékágak
vízellátásának javításával, kedvezőbb élet-
feltételek közé kerüljön.

E tekintetben figyelemreemlő az a munka,
melyet holland szakemberek és a VITUKI
végzett a gemenci hullámterít rehabilitáció-
ja érdekében.

A Duna-Dráva Nemzeti Park létrehozásá-
nak gondolata támogatásra érdemes, terve-
zést azonban sokkal átgondoltabban, és a
helyi szakemberek bevonásával kell végez-
ni.

Fenyves László

ROVAREVŐ NÖVÉNYEK

Virágos növényeink között vannak
zöld színanyagot tartalmazó (foto-
szintetizáló), de a növényi táplálko-
zástól eltérően is táplálkozó növé-
nyek. Lágyszárúak, levéleredetű ro-
varfogó berendezésük van. Életmód-
juk közös vonása a kiegészítő hete-
rotráf táplálkozás, mely a felvehető
nitrogénvegyületekben szegény ter-
mőhelyülkel kapcsolatosan alakult
ki.

Ezek a növények fehérjeszükségletű-
ket állatokból, elsősorban rovarokból
fedezik. Leveleik rovarfogó készülek-
ké módosultak. Ilyen növény például
a harmatfű, mely a föld egész terüle-
tén előfordul. Hazánkban csak lapon-
kól él. Levelei végén lévő kis nyúl-
ványokon csillogó harmatecsepphez
hasonló, fehérjebontó enzimet tartal-
mazó ragadó anyagot választ ki.

A rovar érintésére ezek a nyúlványok
ráborulnak, megkezdődik az emésztés.
Az oldott tápanyag felszívása is
ezeken keresztül történik.

Hasonló módon szerzi táplálékát a
Vénusz légyecsapója, amely Észak-
Amerikából származik.

A kancsókatkhoz főleg az indomalaji
terület őserdeiben honos, fán lakó nö-
vények tartoznak. Levélynyelűk ben-
geres, lecsúngló, tömlőszerű képződesedő
vége visszahajló kancsóvá módosult.
A levéllemez csak a kancsó tetején
lévő fedő formájában van meg.

A kancsó élénk színe odacsalogtatja a
rovarokat, amelyek a kancsó viasztól
síkfos peremén megcsúszva beles-

nek. A tömlő belsejében lévő cukor-
és fehérjebontó enzimeket tartalmazó
oldat testüket feloldja. A vizekben a
lebegő hínár egyik alkotója a reuce.
Víz alatt elhelyezkedő, finom sallan-
gokra tagolt leveleinek egyes szeletei
apró, vasaszerű, rovarfogó tömlők-
ké módosultak. Ezekbe bejutnak az
apró vízi rákok és egyéb ázálékállat-
kák, de többé nem tudnak kijönni.

Hazánkban négy recucefaj él. Az utó-
bi években a környéken két fajt talál-
tam: a közönséges és a bremit recucét.

A közönséges reuce az országban el-
terjedt hínarasokban, láperdőben,
rizsföldeken. A növény virágzások a
vízfelszín alatt úszik, sötétzöld, barn-
nás, néha vöröses hajtásvégű, 30-200
cm hosszú. Virágait a víz felszínre
főle emeli.

Nyaranta júniustól szeptemberig
ennek a fajnak az egyedei hatalmas
sárga mezőt alkotnak a Nagybaracs-
kai-holtágban. Megtalálható a Sze-
remlői-ág Bajai végénél is. Állandó
vízű termőhelyek indikátor növénye.
A környéken megtalálható ritkább faj
a bremit reuce. A Szeli-dőben for-
dult elő, júliustól szeptemberig virág-
zik. Kisebbermetű az előző fajnál.

A recucefajok hazai növényársulás-
tavi szerepe még nem tisztázott. Ha
nem vagyunk jobban holtágainkra,
a biológiai sokféleség (amely azok
legnagyobb értékét adja) megszűné-
sével erre már nem is kerülhet sor.

Káldiné Fehér Gizella

EGY ORVOSI SZAKKÖNYV MARGÓJÁRA

Karácsonyi ajándékként könyvet kaptam dr. Mestyan Rudolftól, akit aligha kell bemutatnom a bajaiaknak.

A könyvet 6 írta és "A rák ellen az emberért, a hónapért" Társadalmi Alapítvány adta ki. Címe: A "korai" emlőrák és felkutatása. /A női emlő betegségei/

Külön említést érdemel, hogy e remek, szép tötetet volt munkáltatója, a Bajai Kórház fennállásának 200. évfordulójára is ajánlotta. Az Intézet nem kaphatott volna méltóbb megemlékezést.

Lapunk funkciója és szerkesztési elvei nem adhatnak teret orvos-szakmai értékelésre, és erre magam nem is lennék alkalmas. Anyit azonban engedjen meg a kedves olvasó, hogy prof.dr. Eckhardt Sándor akadémikustól a Szerzőnek írott levélből csak ennyit idézzek: "...feltehető a koronát sikeres pályádra..."

Sajnos a legmodernebb és a leggazdagabb társadalmaknak is együtt kell élniük a rák-problémával. Nemcsak a betegség következményeit szenvedve, de alkalmazkodni és szüntelenül átalakulni abban a szemléleti folyamatban is, amely a szűrővizsgálatok értelmének, értékének követésében, vagy a gyógyítás-gyógyíthatóság bizonyítható tényei és a kilátástalanság megszűnése között hullámoznak.

A szerző hitvallása kétségtelen. Ahogy bevezetőjében írja: "Szeretném remélni, hogy az emlőrákszűrés hatékonyságáról fellelt sokoldalú összkép a kötet olvasásakor legalább töprengő elemzésre készteti a közömbösöket, kérdézőket, cselekvő részvevőkre ösztönzi a fogókonyakat, segítségesszökeztet pedig optimizmusuk aktivításra sarkallja a felkészítésre vállalkozó érdeklődőket és elkötelezetteket."

A némes ajándékot levél kísérte. Nem kaptam felhatalmazást a levéltitok megsértésére, ezért csak annyit árulok el, hogy a könyv és az a néhány sor, cívélezhetően.

Közel harminc évig egy közös ügy, és ezen időszak több mint a felében közös munkahelyi szorításban, tevékenységünk. Kezdetben óhatatlanul, később tudatosan rögzítettük azokat a vezérpontokat, amelyek körül szívósan topogva keresztük a "mindenható igazságokat."

Mestyan dr. nemcsak előttem, hanem előlróhan: A vezérpontokat húzta magával, sajnos egyre magányosabban. Tagadhatatlan, hogy igényességével, felkészültségével és munkastílusával rendszeresen eltérő a "működő modellől". Eközben szóporkázott. A véradás szervezését és kivitelezését, majd az Onkológia irányítását, messze egyetemi szinten bonyolította.

Azt is sokan tudták, hogy a jogos és megérdemelt habilitáció miért maradt el. Ő maga nem sokat beszélt kiközösítésének "ellenfordalmi" előzményeiről. Nemes egyszerűséggel reagált sorskonfliktusára. Mindenek előtt nem kanonizálta hajlhatatlan ideológóját, és minél kisebb helyiségben dolgozott, annál erősebb ácsolta a katedrát.

A mesterkél, vagy a valóságos közöny csak az érvényesítés szabad pályájáról való letérítés csendes aktsua volt, nem valami durva beavatkozás. A konzolidált társadalomban ugyanis egy nyugtalannak minősített személy felmorzsolásának éppen az a fő jellemvonása, hogy cseppet sem erőszakos, hanem mindig diszkrét és eszeszerű. Nem fosztja meg az ellenállót alapvető tevékenysége szabad gyakorlásának látszatától, hagyja élni, beszélni, de gondosan távol tartja a komplex önérvényesítés lehetőségétől.

Elkerülhetetlen a fenti gondolatok bizonyos konkretizálása. Mindenek előtt be kell vallanom, hogy Heiler Ágnes eredeti bölcsességeit adaptáltam, de hát magános bölcselkedőknek alig lehet hitele nemzedék-méretű igazságok hirdetésében komoly hivatkozási alap nélkül.

Ezek az igazságok a szerző nemzedékére különösen érvényesek, hiszen az elkerülhetetlen kontraszelekció eredményei is. Azzal együtt, hogy az életben maradás igényével és ígéreteivel szinte zokszó nélkül elfogadásra kerültek.

A szociálpolitika, a praktikus és elméleti orvosi agyafűrt összekeverése ominózus szerzőnk energiáinak, alkati és intellektuális képességeinek teljes mobilizálás is igényelték, ugyanakkor, amikor ugyanezek a tulajdonságok és képességek magas színvonalon oldották fel a képtelen anarokrizmusok veszedelmét. El tudta fogadtatni, hogy a "népegészségügy" és "közegészségügy" valóban állami-hatalmi garanciák. Boldog és illuziórikus hangulatban sorakoztunk véradásra, és minden további nélkül elhittük, hogy a komplex szűrővizsgálatok a zavartalan továbbélés lehetőségei.

Mestyan dr. nagyszerű szónok is, amivel persze nem ér véget a tudomány. Empátiája, retorikai biztonsága csak előkészítették az orvos-beteg találkozás eredményességét, és magas színvonalon biztosították az egész rendszer hitelességét.

Ez a heroikus tevékenység magától értetődővé vált, még az orvostársadalom belül is, de a látványosabb és mindenképp jövedelmezőbb szférák kiszolgálójává vált. Ezen időszak folyamán alakult ki a diagnosztikus szakmák teljes alárendeltsége, annak ellenére, hogy meghatározó szerepek csak erősödött a bajmegállapítás folyamatában.

Még ebben a szűk térényben is nyilvánvaló lett a partner-nélküliség ténye, a maradékelvű kiszolgáltatottság, amit csak etikai magasabbrendűséggel lehetett elviselni és -tűlni.

A szerző - hivatkozott munkáján túl is - el tudja hitetni velünk, hogy reflexió megerősítésein messze túl hivatásáról és a beteg emberről gondolkodik.

Vajtai István

A ZSIDÓMENTŐ POLGÁRMESTER

Arról az időszokról szölok, amikor a nemzetj-szocialista német önkényuralom az általa irányított magyar állami szervek segítségével megkezdte a zsidóság fokozott zaklatását, üldözését. Hazánk német megszállásától - 1944. március 19-től - bekövetkezett a zsidóellenes intézkedések bőséges áramlása - hatátd sárge színű csillag viselése, értelmiségij foglalkozásuk eltiltása, a szellemi pályáktól, élelmiszer-fejadagok korlátozása, vagyonekbehozások, letartóztatások, gyűjtőtáborokba (gettókba) tömörítések, kényszer-munkára kötelezések, deportálások stb. - noha városunk akkori polgármestere, dr. Bernhard Sándor mindent elkövetett a bajai zsidóság védelme érdekében. (A Bajai Honpolgárban 1992-ben megírt életrajzban, a Bajai Hírlapban (1992) és a

Délvidéken (1996) ezekről említett tettem.)

Randolph L. Brahm, erdélyi származású, New York-i professzorak 1981-ben megjelent angolul a magyar holocaust című két kötetes munkája, amely a Gondolat Könyvkiadónál is napvilágra látott 1988-ban. Ez a hatalmas forrássyagra épült, nagy munka bemutat egy bajokat okozó, károsan ható, rossz emlékü korszakot. Egyik fejezetében a Délvidék zsidói életkörülményeinek kedvezőtlen alakulását. Noha városunk nem tartozik már az úgynevezett történelmi Délvidékhez, mégis ezen belül írta meg bővebben a bajai zsidók helyzetét is, mert a bajai zsidóság sorsa összefonódott a délebbi zsidó vallású közösségek sorsával.

"Baján május második felében mintegy 8000 délvidéki zsidót három táborban "szállásoltak el" Baján. Két táborban az újvidéki zsidókat tartották fogva, a harmadikban azokat a délvidéki zsidókat, akiket nem koncentrálták Bácsotpolyán, Szabadkán vagy Szegeden. A Baján töltött tíz nap alatt 65 zsidót halt meg vagy követett el öngyilkosságot. A deportálások Bajáról május 25-én kezdődtek, a szokásos kegyetlenséggel, egy hónappal a TV. zónában végrehajtott deportálások előtt. Egy szemtanú szerint, amikor a tehervagonok újrajárt néhány nap elmúlva Gámsendorfnál újra felhívták, 45 holttestet találtak, azonnalvívül sok zsidó megőrült a megpróbáltatások következtében.

A helyi zsidókat a zsinagóga és más hivatalos épületek körül utcákban koncentrálták. A polgármester, Dr. Bernhart Sándor nagyon tisztességes ember volt; nem volt hajlandó hivatalos gettó létesíteni, vagy megtiltani a zsidók bevásárlásait és más célokkal kapcsolatos, viszonylag szabad mozgását. A németek, akik korábban elfoglalták a hivatalos épületeket, több műhelyt létesítettek a zsidó iskolában és kórházban, melyekben zsidó szakmunkásokat alkalmaztak. Őt épületben helyezték el őket a Madách és Szent László utcákban, s nekik és családjuknak - összesen 140-150 személynek - sikerült elkerülniük a deportálásokat. A közösség egyik háború utáni vezetőjének beszámolója szerint Baja volt az egyetlen vidéki város, ahol felmentést nem nyert zsidóknak is megengedték, hogy maradhassanak. Életüket nyilván nagy mértékben a helyi SS-parancsnok, Rumpf főhadnagy jóindulatú magatartásának köszönhették. A helyi zsidók deportálása három szakaszban zajlott. Az első szakasz körülbe-

lül 150 zsidó - köztük sok közbizségi vezető és szakember - letartóztatását hozta április 14-én. Bácsotpolyára kerültek, ahonnan a hónap végén deportálták őket. A második szakaszban került sor a május 25-27-i tömeges deportálásra, mely 640 helyi zsidóra terjedt ki. Az akció nyomán a városban maradt zsidók száma körülbelül 400-ra csökkent; akadtak köztük Észak-Erdélyből és Kelet-Magyarországról származó munkaszolgálatosok. Június 17-én valamennyitüket átszállították Bácsalmásra, és a táborban lévő más zsidókkal együtt június 25-én deportálták."

A dr. Bernhart Sándorral kapcsolatban leírtakhoz egy új adalékot teszek hozzá. Dr. Wellisch Géza bajai származású hal-fai orvos szolgáltatta a bizonyítékul felhasználható adatokat az Izraelben megjelenő A hét tükre című magyar nyelvű újságnak. A lap 1995. május 3-i száma közölte a bajai zsidók megmaradt közössége 1954-ben írt kiáltványát valamikori polgármesterünk érdemeiről:

"A bajai izr. hitközségnek a deportálásból visszatért maradvéka a végzetes szemreérintettség után egy évtizeddel is nem múló, igaz hálával emlékszik vissza Bernhart Sándor dr. akkori polgármesternek a bajai zsidóság egyeteme iránt tanúsított, emberbaráti érzésből fakadt, sok nemes cselekedetére, amelyekkel a zsidó-üldözés és a kiszolgáltatottság végzetes esztendőjében keserű sorsunkon enyhíteni akart és tudott.

Jól tudjuk, hogy meléinkállása neki hátrányt jelentett, felsőbb hatóságaitól szigorú bírálatot, sőt dorgálást kapott, intézkedéseiről mégis emberileg helytállt, mert ember jósága, szíve így parancsolta neki. Már tiszti főtűgység korában is szemben állt a jobboldali körökkel, s közvetlenül volt, hogy ellenük dolgozik. Polgármesteri székfoglalójában pedig egyenesen állást foglalt "zsidó barátai" mellett. Szokatlan hang volt ez az akkori Horthy-Magyarországon.

A törvényhatósági életbe a kormány zsidóellenes politikájával szemben liberális szellemet vitt be. A zsidóellenes rendelkezéseket nem hajtotta végre. Az összeköltöztetés is olyan volt, aminek pártjáról az egész országban nem hallottunk. Még Pesten is hatalmas deszkabányók zárták el a gettót a külvilágtól. Baján nem volt kerítés. A zsidóság a legutolsó napon is szabadon járhatott-kiheltet a városban. Rendes lakásokban laktunk, míg másból, pl. Szegeden téglagyári fészkerben, dohos magtárakban helyezték el a szerencsétle-

neket. "Nem szeretem hallani a gettó szót - mondta a polgármester -, itt nincs gettó!" S nem is volt. Az összeköltöztést a Zsidó Tanács tagjaival beszélte meg, hogy az adott helyzetben milyen magatartást ajánlatos tanúsítanunk. Nem is jelent meg az összeköltözésre semmiféle polgármesteri rendelet, azt a Zsidó Tanács rendelte el a polgármesterrel történt megbeszélés alapján.

Egy évtized távlatából nem áll módunkban minden mellettünk megnyilvánított cselekedetét regisztrálni. De néhány mozaikdarabot a múlt képéből azért ideilestünk ennek a kivételesen megérett lelki, szociális gondolkodású embernek jellemzésére:

A németek részére fenntartott élelmezési raktárból (Futura) a városi kocsival vitétt ki állandóan főzelékciféket és kenyeret a Délvidékről ide összezűfolt zsidóság élelmezésére.

A németek mintegy 100 főnyi zsidót itt tartottak a deportálás után a saját szolgálatukra. Ezeket hat házban helyezték el a Madách utcában. A polgármester többször, éjféli után is ellátogatott hozzájuk, hogylétük felől tudakozódott.

Az oroszok elől kivonuló németek magukkal vitték a szolgáltatásban állott zsidókat. Néhány perccel előbb megjelent a polgármester Maros örmaggyal, s a már felsorakozott zsidók közül 44 nőt a kórházba vitétt szolgálatára. Így mentette meg őket az elhurcolástól. Erre sem volt példa sehol az országban, s mindenki csodálkozott rajta, akinek később elbeszéltek. Most - egy évtized távolságából is - csak csodálni tudjuk azt a fizikai és erkölcsi bátorságot, amellyel Bernhart Sándor esztendőön át szembefordult felesleges hatóságával, kormányrendeletekkel, csaknem az egész ország közvéleményével, és kitette magát veszélynek, kegyetlenségnek, a túlnyomó többség biztonságos közösségéből való kiközösítésnek.

Mi - a megmaradt bajai zsidók - ezt neki meghálálni nem tudjuk, de soha el nem feledjük. Mindig emlékeznünk fogunk kivételes emberi nagyságára: a nemzettestből való kivételtségünk idején volt egy férfiú - a sok között oly kevés ilyen volt -, aki megérdemelte az Ember nevet.

Baja, 1964. szeptember 1-én: a bajai izr. hitközség elöljárósága és tagjai." Ennek a tanúsítványnak tartalmát nem ismerve, városunk önkormányzata 1992-ben posztumusz díszpolgári címet adományozott Dr. Bernhart Sándornak, amelyet gyermekei, V. Clara B. Bluttman

(Bernhart Klára) és ifjabb Bernhart Sándor amerikai állampolgárok vettek át Baján.

Egykori elő polgárunk nem érthette meg megízlelt bajai kinttintését, sem az izraeliek által adományozott Yad Vashem intézet kinttintését, amellyel a Világ Jámorai közé sorolták, és nevét az Emlékfalón is megörökítették.

A régi sötét korszak történelmi tényeinek felidézése közben, minden erkölcsi nagyképűségtől mentesen két bajai esetet párhuzamba állítva összehasonlítottuk.

Az 1944. évi március 19-i német megszállás napján egy tanítóképzős osztály kezdeményezésére tüneményt szervezték a város középiskolásainak bevonásával a Tóth Kálmán szobor előtt. A rendőrség ezt megtudva, kardivonással, erőszakkal hazakényszerítette őket. Tudomásom szerint sehol az országban nem szerveztek diáktüntetést a német megszállás ellen.

Dr. Bernhart Sándor 1944-ben Bajai polgármestereként szokatlan, sőt egyedülálló módon kiállt a város zsidói mellett.

Érdeems mindkettőn elgondolkodni. Mindkét tett figyelmeztetésül szolgál, hogy ne feledjük egy sötét korszak végét. Élethevigában fontos a történelmi tények feltárása, az emlékezés - mert nézzünk az igazság szemébe - mind a baloldali, mind a jobboldali antiszemitizmus is felőtötte fejt az egész világon.

Meg kell tanulni zsidómentő polgármestertünk példáját egymással és nem egymással ellentétben élni!

Bánáti Tibor

Hol jártak a fekete golyók?

Mire ezek a sorok megjelennek valószínűleg visszatérnek átírt erdőkön felült madarai a fekete golyók. Már századunk eleje óta foglalkoztatja szakembereket és laikusokat a kérdés, hol töltik a telet ezek a madarak. A fekete golyó vonulása és telelése még ma sem teljesen ismert. Az ázsiai populáció egy része télen Ázsiában marad. Például a Nepálban fészkelők a hegyekből csak a melegebb folyóvölgyekbe húzódnak. Hasonló módon az Ibé-

riában fészkelők egy része télen nem vándorol el. Az Európában fészkelők a telet általában Afrikában töltik. Augusztusban csapatokba verődnek, szeptember elején kezdenek eltűnni a táplálkozóhelyekről, de ismert néhány példány előfordulása pl. Gemenben november elején is. Szeptember-októberben a Boszporuszban fegyelhettek meg - leggyakrabban 100-400 példányból álló - vonuló csapatok. A Magyarországon gyűrűzött madarak közül egy a Nílus torkolatvidékén, egy az Egyenlítő közelében pusztult el, egyet pedig a törökországi Bursa közelében találtak meg. Lengyelországban gyűrűzött fekete golyók Etiópiában és Ugandában kerültek újra emberek kezébe, 7500-8000 km-re a jelölés helyétől. Március elejétől a telelőhelyről visszatérő csapatok ismét láthatók a Boszporuszban. Ilyenkor itt néhány esetben párok összetartozása már megfigyelhető. A még nem ivarérett madarak nagy része valószínűleg néhány évig nem tér vissza születési helyére, hanem kóborol.

Éropa több jelentős fekete golyó élőhelyén és Kínában 1994-ben, a faj vonulási szokásainak jobb megismerése érdekében, a fiókk színes gyűrűs jelölése kezdődött el. A használt jelölés a hagyományos fém gyűrűvel szemben alkalmas arra, hogy a rajta található számok és betűket távcső segítségével leolvassák, így nem kell megvárni míg viselője elpusztul, és szükségtelen a madarak sérülés veszélyével járó megfogása. A nemzetközi program magyar része 1994 nyarán a Gemenci-erdőben kezdődött meg. Abban az évben 13 fióka kapott jelet. A színes gyűrűs jelölés 1995-ben Baranyában, Somogyban, Gemenben valamint, Béda-Karapancsa környékén folytatódott és a nyár végén összesen 33 narancsszínű gyűrűvel jelölt fiatal fekete golyó repült ki fészkekből.

1994 november, december hónapokban hat alkalommal figyeltek meg Izraelben egy abban az évben júniusban Gemenben jelölt fiatal példányt, (6) amely kb. 800 fekete golyával együtt a Jordán folyó környékén töltötte a telet. A csoportban három Litvániában hasonló módon jelölt fiatal példány is tartózkodott. Megiepetés volt, hogy Szlovákiában ilyen módon jelölt első éves fekete golyát előbb Svájcban majd Spanyolországban figyeltek meg. 1995 novemberében ismét levél érkezett Izraelből. A levelet ugyanaz az a Willem Van den Bossche írta aki a Jordán folyó közelében

az előző év őszén is többször látta a Gemenci erdőből származó madarat. Ez évben már öt Magyarországról induló fekete golyát sikerült azonosítani. Érdekes ezen belül az is, hogy három madár ugyanaból a fészkekből származott (1-2-3) -megjegyzem ötven voltak testvérek ami ilyen ritka-, de nem együtt érkeztek Izraelbe és csak egy-egy évszakát töltötték ott. A Bet She'an völgyben megfigyelt csapatok egészen nemzetköziek voltak, ugyanis azokban a magyar fekete golyákon kívül litván, lengyel, osztrák, belarusz, ész, szlovák, cseh jelölésekkel ellátott madár is azonosítható volt. Tehát program első két éve már igen látványos eredményeket hozott, biztosak lehetünk abban, hogy az Európában fészkelő fekete golyák nagy része minden ősszel átrepül a hazatérő felet, esetleg megáll a környéken pihenni és egy részük képes itt áttelelni is. Megválaszolatlan továbbra is az afrikai telelő területek pontos helye. 1995-ben március 4-én pillantották meg Szeremle környékén a hosszú vándorúrólt hazatérő első fekete golyát. Megragadom az alkalmat, hogy ismét felhívjam a figyelmet arra, hogy ezek a madarak fehér rokonaikkal ellentétben nem viselik el az ember közelségét. Érvényes ez a fészkelés és fióka nevelés teljes időtartama alatt.

Kalocsa Béla

Bajai falinaptár nemzetközi sikere

A németországi Stuttgart-ban megrendezett Kodak Falinaptár Világkiállításán Pump Károly 1996-os bajai naptárja is ki lett állítva. (A 6400 beklódot naptárból a zsűri 3100-at fogadott el, és ezek között volt Bajai is.)

PÓSTA BERTALAN, AZ ELSŐ BAJAI VASÚTÁLLOMÁS FŐNÖKE

Azt olvastam valahol, hogy a XIX. század a vasút százada. A megállapítás bizonyára helytálló. Kedvenc kézikönyvem az 1913-ban kiadott MINDENTUDÓ KISLEXIKON - "szakfériak közreműködésével szerkesztette Ferenczi Zoltán" -, majd száz évvel a korszakalkotó találmány megvalósítása után még mindig szükségesnek tartja magyarítani, ismertetni a vasút fogalmát.

"Vasút fémsíneken mozgó közlekedési eszközök gyűjtőneve; az első lokomotív Stephenson angol mérnök műve: 1825.

Locomotiv (hagyományos helyesírás, nyilván más szakfériű cikk) mozdony, járművel ellátott gőzgép, melyet saját munkája visz előre. (Lusta egyéneknek figyelemreméltó példázat, mondom én.)

Stephenson George - 1781 vagy 84-1848 - az első gőzmozdonyt készítette."

TOLNAI VILÁGTÖRTÉNELME-nek 1815-1908 közötti időszakát tárgyaló kötetete - egykorú metszet alapján - be is mutatja az Európában 1830-tól elsőnek közlekedő személyvonatot, Liverpool és Manchester viszonylatban. Szegény Stephenson itt, a kor magyarító szokása szerint, Györgynek tiszteltetik.

Néhány év múltán, 1844-ben megalakul a Magyar Központi Vasúttársaság. 1846-ban Pestről Vácra indítják az első bszai vonatot: Petőfi ki is próbálja, és lelkesen számol be a valóban különleges élményről. A szabadságharc idején természetesen szünetel a pálya- és indóház építkezés. Ezt a szép megnevezést utójjára kisgyerek koromban öreg vasutasoktól halottam. A közutdatba a pályaudvar-kifejezés ment át. 1850-ben az önkényuralom államoitja, majd gazdasági nehézségek miatt francia tőkeerdekelttségű, de osztrák nevű, bécsi székhelyű cégnek adja koncesszióba a magyar vasutat.

Miközben a csatákban hősi halált halt fiaikat siratták az anyák, a családapák vérfogásban sínylődtek, a honleányok tünnetőleg bilincs-karkötőt viseltek, az arisztokrácia - fenntartva lojalitását - szüntelen szívós "figyelemfelkeléssel" nyugtalanította az udvart, és keserítette a császár életét, Deák Ferenc, a haza bölcsse békéltetésre, passzív ellenállásra intette

népét. Megbukott Bach, magyar mágnásokat kényszerült a kamarilla fémeltőltségekba kinevezni, a negyvennyolcas emigráció szorgalmasan szötte politikai hálóját a Habsburg-ház ellen, a kismesség elszegényedett a jobbágyfelszabadítás következtében, emek okán fiait mesterségekre tanította: orvostudományra, "inzensyör"-nek, gazdasáznak, jogásznak, még tanárnak is, alakult a polgári középosztály, sok bel- és külvita mellett keservesen létrejött a kiegyezés, - szóval annyi volt a baj, nyomorúság, megoldhatatlannak látszó feladat, hogy a magyar, jó régi szokása szerint nekidurálta magát. Megindult az építkezés, a gőzhajózás, a vasútfejlesztés, a folyamszabályozás.

A vasutak eleinte helyiérdekű jellegűek voltak. Már csak azért is, mert némely új megtiltották, hogy úcsitól örökölt szű földjét a "vasparipa" megszeplőítse. Másrészt a furtangos eszl faluközösség eljárta a képviselőjénél: hozták közelebb - hiszen csak egy kanyar - az állomást. Könnyebben, olcsóbban szállíthatnak akkor a bűzát, bort, megymást a "piarora". Igazán helyiérdekű, meg azért volt a szerkezet, mert nagyobb városokhoz,

közlekedési csomópontokhoz kötötte a településeket.

Az első fő-ág a Buda Déli pályaudvarból Nagykanizsára indított "fémsíneken mozgó közlekedési eszközök összessége."

Meg is született a bugyuta kis városi népdal, mármint, hogy Megy a gőzös, megy a gőzös Kanizsára

Kanizsai, kanizsai állomásra.

Eelőtől a masinsizta,

Ki a gőzöst, ki a gőzöst igazítja.

A Császári és Királyi Szabad Osztrák Államvasút-társaságot 1891-ben államosították. Magyar Államvasutak lett, a mi MÁV-unk.

Egy évtizede még büszke volt, aki az egyenruháját viselhette...

Baja első vasútállomásának a főnöke nagyapám, Posta Bertalan volt. Az ő szolgálata alatt és közreműködésével épült ki 1885-ben a Baja-Bácssalmás-Szabadka vonal, 1892-ben a Budapest-Kelebia-Szabadkai vonal, 1895-ben a Baja-Gara-Zombor vonal, 1909-ben a Baja-Bátaszék vonal és 1912-ben a Baja-Hercegszántó-Apatin vonal.

(Forrássom: Rubinszky Mihály: RÉGI MAGYAR VASÚTÁLLOMÁSOK.)

És ilyen volt a gyorsvonat kisgyerek koromban, mint a mellékelt képen. A vagonok előtt a masina. Manapság már csak gép.

"Kérjük kedves utasainkat, vigyázzanak a 6. vágány mellett, gép jár be" - mondja a magno a Déliben.

A mozdony napközben kissé félelmetes csönya tárgy volt.

De ősszel, mikor otthonról hazajöttünk, alkonyodott, a "dunatiszaki közin" Halason, "rúdudán" Bátaszéken szálltunk át. Néztem az indulásra kész szőrnyet: A kéme nye kúrtjéből szárazos szállítás szanaszét, a kazánban hatalmas tűz lobogott, a fűtő állandóan csettelt és szabályozta, ez külön tudomány volt, pokoli vörös fény folyt le a masina fémtestén. A lámpák pedig, az indulásra kész lámpák egy különös sárkány vizslató szemei...

Akkor a budai Corvin téren, békés, csendes házban laktunk.

Mégis lármát hallottam álomban, dohogást, a gőz sivatását, a dugattyúk haragos morgását. Ringott velem az ágy, utaztam. Az utazás, ha kicsi, szerény is, mindig kaland.

A gyerekkor élményei vagy a gének játszanak velünk? Nem tudom. De nagyon szeretek vonaton utazni. Fecsegők bárkivel, aki megszólít, háborgók a WC-k szennyén, mintha közöm lenne a kocsihoz. A bajai gyors késése felháborít. Nagypapám, Pósta Bertalan, tudsz-e erről, s ha igen, mulatsz-e rajta? Hiszen nem is ismertelek. Már nem éltél, amikor megszülettem. Mégis: a vonaton otthon vagyok.

Pósta Bertalan János Adalbert 1842. augusztus 17-én Turán - Magyarországon, Pestmegyében, Vác egyházmegyéjében született. Édesapja Pósta Sándor uradalmi ispán és birtokos, édesanyja Farkas Rozália.

Az 1940-es években apám táblabíró volt, "Szárnyaszi táblázat"-ot kellett kitöltenie és igazolni. Nem kevés bosszúsággal hajtottta fel az őskor vonatkozó anyakönyvi kivonatokat, de kénszerű levéltári kutatása után örömmel közölte velünk, gyerekekkel, hogy 1600-ig visszamenőleg származás genosok vagyunk. Egyetlen idegen nevet se talál az okiratokban, tekintve a Monarchia soknyelvűségét, unikum.

Ami dedápm földjét illeti, az kicsi lett, elaprózódott a nemzedékek során. A családban hagyomány volt a sok gyerek. Mikor Bertalan és vasútmérnök öccse, Sándor megadták, hogy Hermin húguk egy osztrák származású, de a magyar hadsergében szolgáló tüzért választott jegyesétől, lemondtak a jussukról a javára. Merthogy az uralkodó megkívánta a módos, hozományos menyasszonyokat. Kacsió, anyagi biztosíték nélkül a házasság nem engedélyeztetett! Ne keljjen már

a tiszt minden glasztkesztyője, ezüstsarkantyúja, kártyaszósdása terhet apánk-urunknak, a királynak viselnie...

Mivel az élet sose nélkülözötte a fircsánsgokat.

Birtok hát nem maradt. De előkelőnek számító állás, komoly feladatok, egész életet betöltő hivatás, az megadott nagypapának. A Pósták mind, akit ismertem, ideértve fiamat és unokaöcsémet is, becsületből kötelességüknek tartották és tartják tökélyre vinni vállalt munkájukat.

A mellékelt fényképen oldalt áll apám, mellette - a hívős őzi napfényben kalapban nagypapám, apám kinevezési okmányát nézi, 8-9 hónapos Bekény fivérkém, őt figyel nagyvanyám, Lázár Mária Karolina.

A háttérben megövegyült Vilma nagy-néném és a francia folyamszabályozó mérnök árvája, Mury Margitka. A földön kacarászik a két kicsi: Vilma lánya, Mook osztrák főhadnagy árvái. 1917-től örökölt meg a régesten-régi ismeretes fényképezőgépet.

Apám nagy tisztelettel beszélt nagypapámról. Mesélte, hogy a "hajtányval", egy kézi erővel mozgatható, sínen futó fura járművel rendszeresen végigvizitálta a pályatestet, ellenőrizte a váltókat, baktérházakat, sorompókat, az állomások tisztaságát, a menetrend betartását, a pénztárakat, felszállt a vonatokra, ismert mindent és mindenkit. A bajai vasútállomás emeletén laktak, így szüntelen szolgálatban, állandó készenlétben állt.

Hat fia közül hárman fiatalon elhunytak. Apám bíró lett, Sándor és László vasutasok. A hat lányból négy maradt házas a MÁV-hoz, Illi szabadkai mérnököz, Dódi pesti főintézőhöz, Margit a győri és Marcsa a békéscsabai állomás főnökéhez ment feleségül.

A Pósta nevet egyedül apám ága vitte tovább. Bertalan fia Lajos, Lajos fia Bekény, Bekény fia Csák, Csák fia Christian. Christian Amerikában született, nem tud magyarul.

Pósta Bertalan utolsó szabadjegyét fiam, Zákányi Balázs őzi bekeretozve szentendrei háza falán.

Külley Pósta Lea

KUN ISTVÁN, a borús hajnal és a felfénylő virradat festője

Emlékezés

Rudnay Gyula Kossuth-díjas festőművész a róla elnevezett művésztelepre 1946 őszén hívta meg Kun Istvánt Bajára, aki haláláig, 1980 nyaráig megszakítás nélkül itt élt csendben, termékeny nyugalomban. Alkotásai, melyek mindegyikéből igaz emberi érzés, tisztaság és szépség árad, a Magyar Nemzeti Galéria és több hazai képtár tulajdonában vannak; külföldön és itthon számos műföldi és művészetiért rajongó otthonát díszítik. Erdélyben, Szászfenesen született 1908. július 10-én. Gyermek- és ifjúkorbán ott, a Gyalui havasok lejtőin gyűjtötte magába a hegyvidéki napsütésnek, a vadvirágos völgyi rétek, a nyári zivatárok, a havas hegygerincek és sötét erdők káprázatait, tanulta az ott élő népek dalait, és táncait, amelyek alkotásaiban annyiszor felvillanok.

Természetrajongó volt, s még - szavaival élve - "ebben az elfristolódott világban" is otthonában érezte és megfestette azt. Festészetében őt mindig az ösztönös vezette, nem tartozott semmiféle irányzatba. "Semmi sem téríthet el engem arról az útról, amit magam számára egyedül járható útnak választottam" - hangoztatta élete végét.

Festészeti tanulmányait Kolozsvárott kezdte, majd Nagyváradon és Budapesten,

a Képzőművészeti főiskolán folytatta Rucnáy Gyula tanítványaként.

Első önálló kiállítása Kolozsvárotól volt 1931-ben, majd később Pécsset, Budapestet, s - 1972-ben - Baján mutatkozott be alkotásaival.

1937 óta számos helyi, megyei és országos csoportos kiállítás szerepelt. 1938-ban a XXI. Velencei Biennálén, 1942-ben a németországi magyar kiállításán szerepeltek művei. 1939-ben állami ösztöndíjjal Rómában volt tanulmányúton.

Több kitüntetést és díjat kapott. Többek között 1937-ben a Nemzeti Szalon tiszteletdíjára, 1938-ban a "Nemes Marcel" - díjat, 1939-ben a Magyar Tűzak című kiállítás II. díját.

Utolsó önálló kiállítása 1978 áprilisában volt Budapesten, a Mednyánszky-teremben. E kiállításnak Pogány Ö.Gábor, a Magyar Nemzeti Galéria főigazgatója, megnyitójában megállapította:

"Kun István olyan stílust és magartásformát képvisel, amelyben a közvetlenség, az őszinteség, a szabad és korlátolatlan véleménynyilvánítás nyilatkozik meg."

Halála előtt két hónappal azzal búcsúzott el tőlem - együttal Bajától is -, hogy gyerekei, unokái körében a dunántúli jó levegő hatására meggyógyuljon. A sors más-képp határozott. Távol a szülőföldje, Erdély sötét bércseitől, távol a neki otthont adó városától, Bajától, a Dunától, a veszprémi föld fogadja be, örökre.

Baját a végtszűzességén három személyes, hivatalos küldömség képviselte, s búcsúzott a "borús hajnal és félfénylő virradat" festőjétől.

+ Emeltek itt Baján, alkotásai színhelyén, örökeztek meg azok a sorok, amelyeket az utolsó önálló budapesti kiállításán, 1978-ban, a vendégekönnyvé írtak:

"Életem nagy élménye és örme ez a kiállítás. Granulátók a művészetnek, aki a tájak hangulatát és saját érzelmi világát ilyen nagyszerű ötvözetben tudja kifejezésre juttatni."

"Hogy ez művészet a javából, megírták sokan, mert igaz. A legnagyobb köszönet érdemi a festő, hogy hú maradt egyéni művészi hitvallásához."

"Külön boldogságot jelent, hogy van ma, aki így mer festeni!"

"Finomak a portrék, szépek a sötét tónusok és a kivillanó fények ellentéte. Csodálatos a csendélet színpompája, a piros színek káprázatosak!" +

Bárdos Ferenc

EGY EGÉSZEN KICSI SAJTÓ-TÖRTÉNETI ÉRDEKESÉG

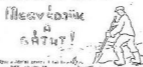
Március 22 a VÍZ NAPJA. Nemcsak az életet, hanem a pusztító vízzel is bizonyára fűtöttek az emberek majd ezen a napon, mivel éppen 40 évvel ezelőtt, március havában volt az 1956-os jeges árvíz. Az árvízveszedelmek fajtái közül is a legnagyobb, a legiszonytatóbb katasztrófával fenyegető áradás. Amikor több száz kilométer hosszúságban befagyott a Duna folyó, Danaföld-vártól Gombosig tartó jégtorlaszok szakaszták az akkori technikával nem tudták megbontani. Ennek következtében - ha jól emlékszem, március 11-én este - Baján, az egykori Vörös-hídnál is betört az áradat a Deszkás utca felé. Előntött egy városrészt. A Baján és a város környékének közterületein, valamint a Mohács-szigeten tevékenykedő egykori vízügyi szakemberek, az árvízről kört szenvedők, a mentéshez segítségül adó menekülők, de még a jó emlékezőtehetséggel rendelkező középkorú vagy idősebb polgárok is fel tudják idézni a jeges árvíz megfakult emlékét, az okozott pusztulást, az áradat jésztő látványát, a rémületes esemény sokféle mozzanatát.

Meglették ezt már többben, most saját magam is csatlakozom e csoporthoz, és ez idáig nem említet, árvízrel kapcsolatos sajtótörténeti adatok rövidke felelevenítésével. Az Árvízvédelmi Bizottság - amely több feladatot látott el - egyszer csak sebtében meghívtott azzal, hogy kettős feladatot lássak el.

Egyrészt végeztek agitációt árvízvédelmi érdekekről. Segítsen az emberek meggyőzését, különböző tevékenységekre való mozgósításukat, főleg az egykori Bajai Járás területén, amelyhez az aktuális instrukciókat is megadták. Feladattá tették, hogy előszóval adjunk hírt eseményekről, szükségesszerű intézkedésekről stb. Kis csoportunk ehhez a tevékenységhez a megyei tanácsot is hangosító berendezéssel és aggregátorral felszerelt gépkocsit kapott használatra, és tenni kezdtük dolgunkat a legjobb belátásunk szerint.

A másik megbízás egy naponta megjelenő újság szerkesztésére vonatkozott. Így lett a hevenyében összehozott agitációs csoportból újdonság csoport is. "Megvédjük a gátat" címmel, gyenge minőségű papíron, stencilezzel eljárással készült "lapunk".

Fejéce - 40 évvel ezelőtti eredeti kopott példányáról másolva - ilyen volt:

Mielőtt epés megjegyzésekkel aggályait fejeznék ki valaki, hogy újságocsink nem lap, inkább csak rólap volt, el kell mondanom érveimet ezen különleges újságfajta meghatározásáról.

Időszaki sajtótermékeknek volt szalagszerűen alkalmazott, rajzolt díszítéssel ellátott fejléce. Azon megjelöltük a Járasi Árvízvédelmi Bizottságot, amely kiadását elrendelte, és megjelentetéséig továbbá a kiadás napját.

Nem volt impresszuma, ahol a kiadásra vonatkozó összes adatot megjelöltük volna. Pl. a megjelenés helyét, idejét, sokszorosítottjának nevét, példányszámát, szerkesztőjét, kiadóját stb. Ugyanakkor volt nem hivatalos szerkesztői, sokszorosítója - a helyi honvédségi alakulat - és alkalmi szerzőgárdája is.

Ideiglenes "szerkesztőbizottsági" közfességyünkbe tartoztak emlékezetem szerint Gyula Mihály ezredes, aki "vezérekiket" írt, valamint a honvédségtől egy f.b. programmal jelölt "riporter", a civilek közül pedig Püstös és Tarkovics nevi személyek, valamint jómagam, aki névtelenül - egy alkalommal (b.t.) jelzések - írtam.

Ilyen témákban jelentek meg írások: A néppel tűzön, vízen át, Önként jöttek, Diákok a gáton, Klüzselem a fényért, Rövid helyzetkép, Vaskút segít, Márciusi ifjak példái nyomán, A helytállás példaképei, A szállítási hősei stb.

Mintegy 1000 példányban jelent meg, ajtalanul.

Két példányát - a március 14-én és 15-én megjelentet - megöriztem és átadtam további őrzésre a múzeumnak. Nem tudtam még kideríteni, hány száma jelent meg - talán csak kettő vagy három -, mert kérdészetlenül vállalkozás volt az ilyen lapszerkesztés, hiszen március 18-án már elvonult a jég is Bajai városra adól.

Ami a lapocska színvonalát és hatását illeti, azt megítélni nem akarom. Mindenesetre nem rivalizált napilapokkal, csak kuriozitása miatt érdekes helyi emlék. Arra nem írt rá az alkalmi társaság, hogy riadósan, kényelmesen indogáljon ebbe a himnódóba, melynek készítői és terjesztői (színtestái) is ugyanazon személyek voltak. A színvolanról csupán annyit mondanék, hogy az akkori rendkívüli helyzetben létrehozott jobban érdekelte a víz színvonalát.

Bánáti Tibor

Egy fénykép a Wunderlich család fotóhágyatékából 1910 tájékról.

Bajai Honpolgár Szerkesztősége Baja

Hudi Antal gyémántdiplomás "kiváló tanár", a JATE Ságvári ált. isk. ny. szakvezető tanára, ill. igazgatóhelyettese vagyok. Bajaszentistvánon, 1912. január 24-én születtem. Így már a 85. évemet taposom. Éppen ma 20 éve vonultam nyugdíjba. Ha a jó Isten megengedi, ebben az évben megkapom a vasdiplomámat.

Koromra való tekintettel sajnós február 10-i rendezvényükön nem vehetek részt. Kissé gyengélkedtem, ezért késedelmes jelentkezésemért szíves elnézésüket kérem.

Én nem a mai, hanem az előző generációnak vagyok a tagja.

Sallai Pista, Pavlák Laci, Balog Taszi (a régi Cserba-házban lakik, az Erzsébet kir-né u. és a Batthyány u. sarkán) Klazsik Sanyi, Bangi + (baracskai fiú) őrnagy volt, de elítélték, kivégezték.

Szegedi nagyon jó barátommal, dr. Jász Tivadarral, a Szegedi Sportorvosi Hiv. ig. főorvossal sokat beszélgettünk bajai élményeinkről, továbbá a három Jaszlics fiúról, a Burtik Győzőről, továbbá a Bajai Európabajnok Négyesről: Mamuzsics, Vince András festőművész a somogyi könyvtárban dolgozott, cca 8-10 éve meghalt.

Elnézésüket kérem felesleges locsogásomért, de jólesik visszaemlékezniem.

Hudi Antal

BAJAI HONPOLGÁR

Független Város- és Környezetvédő Lap
1996 március 107. évfolyam 3. (25.) szám Ára: 30 Ft

Független Város- és Környezetvédő Lap
Megjelenik minden hónap
első napján

Felelős szerkesztő:
GYULAVÁRI JÓZSEF

A szerkesztőbizottság elnöke:
Bánáti Tibor

A szerkesztőbizottság tagjai:
Bálint László, Dr. Dániel József, Jász Anikó,
Kalocsa Béla, Dr. Laki Ferenc,
Sárosy Józsefné, Dr. Solymos Ede,
Schmidt Antal, Dr. Vajtai István,

Kiadja a Bajai Honpolgár Alapítvány

Postacím:
6500 Baja, Oltványi Imre u. 14.
Az alapítvány számlavezető bankja:
OTP Kereskedelmi Bank Rt. Bajai Fiókja
25998016
Bajai Honpolgár Alapítvány 599-3011-1

Nyomdai munkák:
BAJAPRESS Kft.
Baja, Petőfi S. u. 4. Tel.: 79/322-241

LAPALAPÍTÓ: ÚJVÁROSI ÁMK